CEIP SON FERRER

Un entorn cooperatiu d'ensenyament i aprenentatge

BONES PRÀCTIQUES EN ENTORNS PEDAGÒGICS

nº2 MARÇ 2019

Carme Pinya
Gabriela Spano
Mar Soleto
Joana Oliver
Bartomeu Mut
Maria Rosa Rosselló

Universitat de les Illes Balears
Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

Hi col·labora:
Obra Social "la Caixa"

«Som una escola petita que somia en gran. Somia a contagiar les ganes d'aprendre i de poder canviar i millorar allò que no ens agrada, de construir plegats i de fer camí... i, de vegades, els somnis s'acompleixen»

Gaby Spano, exdirectora del CEIP Son Ferrer

CEIP SON FERRER

Un entorn cooperatiu d'ensenyament i aprenentatge

BONES PRÀCTIQUES EN ENTORNS PEDAGÒGICS

nº2 MARÇ 2019

Gabriela Spano
Directora del CEP Calvià, exdirectora del CEIP Son Ferrer

Mar Soleto
Joana Oliver
Mestres i membres de l'equip directiu del CEIP Son Ferrer

Carme Pinya
Bartomeu Mut
Maria Rosa Rosselló
Professors del Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

ISSN: 2659-7047
DL: PM 599-2019

índex

1.Presentació de l'escola 4

1.1 Les característiques del centre 5
1.2 Els valors i objectius educatius del CEIP Son Ferrer 7
2.3 El principis que fonamenten la proposta educativa del centre 10

2. El camí envers el canvi 15

2.1 Envers un nou model d'escola: principals decisions 20
2.1.1 Decisions en l'àmbit del centre 20
2.1.2 Decisions sobre situacions d'aprenentatge 23

3. Els fonaments de l'aprenentatge cooperatiu 26

4. La cooperació en la vida de l'escola 33

5. Conclusions 53

Referències bibliogràfiques 54

1. PRESENTACIÓ DE L'ESCOLA

El **CEIP Son Ferrer** és un centre públic de doble línia ubicat a la urbanització que rep el mateix nom, al terme municipal de Calvià. Es tracta d'un centre creat per donar cobertura a l'alumnat d'aquesta zona i d'altres nuclis propers, com el Toro. El centre acull pràcticament tot l'alumnat que sol·licita plaça, malgrat que els darrers cursos no ha estat possible cobrir tota la demanda, la qual ha estat derivada a nuclis propers com Magaluf, Santa Ponça o Palmanova, entre d'altres. **L'escola es defineix com a centre aconfessional, inclusiu, obert a l'entorn i promotor de valors com la diversitat, la cura del medi ambient, la defensa de la llengua catalana i la tolerància.** S'emmarca, en aquest sentit, en un model d'escola democràtica que preveu la participació de tota la comunitat educativa, incloent-hi l'alumnat en el procés de presa de decisions que afecta el centre.

És un objectiu clar del centre treballar pels drets de tots els seus alumnes oferint-los una educació de qualitat que els permeti integrar-se amb èxit a la societat. En aquest sentit, la localitat de Son Ferrer ha vist que, els darrers anys, la qualitat i les condicions de vida dels seus habitants milloraven notablement, gràcies, entre d'altres, a l'increment de serveis, la diversificació dels quals ha permès oferir els recursos necessaris en cada cas. No obstant això, encara cal fer molta feina al nucli a partir d'un doble objectiu.

En primer lloc, potenciar el sentiment de pertinença a la comunitat i afavorir, així, la cohesió social necessària per augmentar l'autoestima de la població que configura el nostre nucli de referència. En segon lloc, treballar amb les famílies i oferir-los les pautes educatives necessàries per potenciar l'autonomia i l'aprenentatge dels alumnes, creant entorns acollidors i moments de debat i reflexió que permetin desenvolupar aquest objectiu.

La situació socioeconòmica de les famílies dels alumnes és força heterogènia, donades les característiques pròpies del municipi on es troba l'escola. Així, les característiques principals de Calvià que ajuden a descriure el context de la zona d'intervenció d'aquest projecte són:

- L'economia del municipi depèn en gran mesura del turisme, que deriva en una estacionalitat marcada.
- Una densitat de població al municipi creixent i elevada
- Una dispersió geogràfica elevada: gairebé el 50 per cent de la població es concentra en només cinc nuclis de població d'un total de trenta-sis
- La proporció elevada de residents estrangers

1.1 Les característiques del centre

L'escola té dues línies per a cada curs d'educació infantil. També compta amb una mestra de suport +1 i una PT ((Professional de Pedagogia Terapèutica). A l'etapa de primària, també hi ha dues línies a cada curs i compta amb professors especialistes en Educació Física, Anglès, Música, Religió, AL, PT, Atenció a la Diversitat, diferents suports i l'EOEP.

Els quatre pilars fonamentals que defineixen el centre i fonamenten la majoria de les seves actuacions són: la inclusió, la cooperació, l'enfocament competencial i la cultura de pensament.

Al centre se situa l'equip directiu, que, amb el suport de la CCP (Comissió de Coordinació Pedagògica), és el vertader òrgan gestor de l'escola. Com a càrrecs intermedis, s'ha creat la figura del/la mestre/a assessor/a. Aquests són mestres experts en algun aspecte relacionat amb l'àmbit pedagògic de l'escola, que duen a terme tasques d'orientació, coordinació i assessorament.

Així, s'han creat grups d'assessoria o comissions al centre, al voltant de:

- Assessoria d'aprenentatge cooperatiu
- Assessoria de formació
- Assessoria de projectes
- Comissió d'avaluació diagnòstica
- Comissió de biblioteca
- Comissió de convivència
- Comissió de festes
- Comissió de medi ambient
- Comissió de TIC
- Junta de delegats i delegades

Totes aquestes comissions i grups d'assessoria permeten i garanteixen la implantació dels diferents programes i tenen cura que funcioni correctament.

Alguns exemples són els següents: acompanyament lector / lectura en parelles, activitats esportives i educació viària (en col·laboració amb l'Ajuntament de Calvià), activitats intracentre, ambientació dels espais del centre, aprenentatge cooperatiu, aules germanes, berenars solidaris, bibliopati, biblioteca préstec, blog de l'escola, col·laboració amb la UIB, conferències, coordinació escoleta-IES, elecció de delegats, entrades i sortides sense fileres, espais d'aprenentatge, estratègies lectores, famílies a l'escola, Feim dissabte a l'escola!, formació de centre, grups interactius, programa de lectures no obligatòries, projectes de treball, punts de feina, punts de lectura, TAC a l'escola i tractament de l'escriptura.

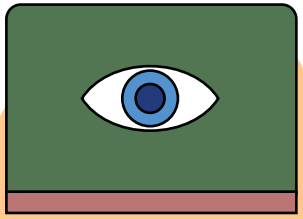

Vídeo CEIP Son Ferrer: «Un entorn cooperatiu d'ensenyament i aprenentatge»

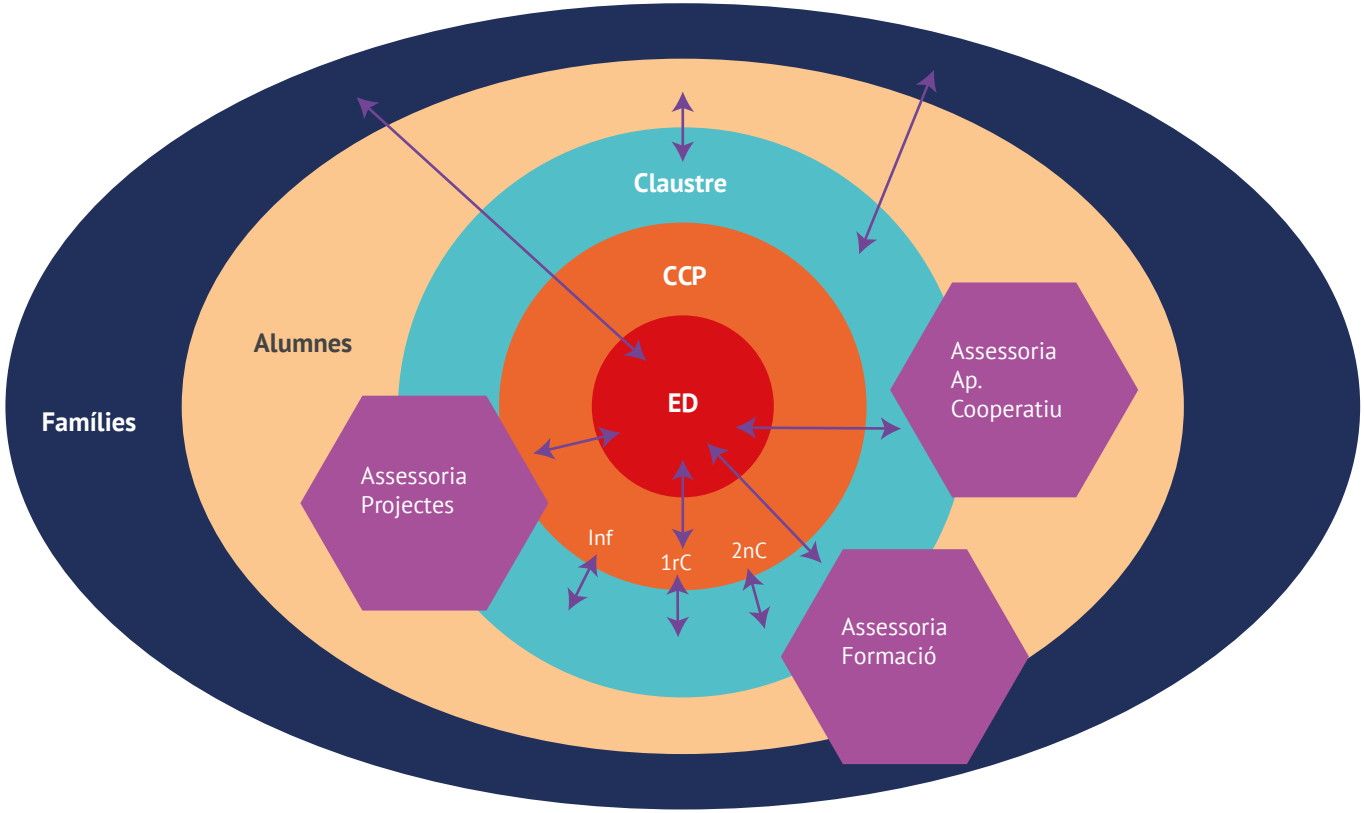

1.2 Els valors i objectius educatius del CEIP Son Ferrer

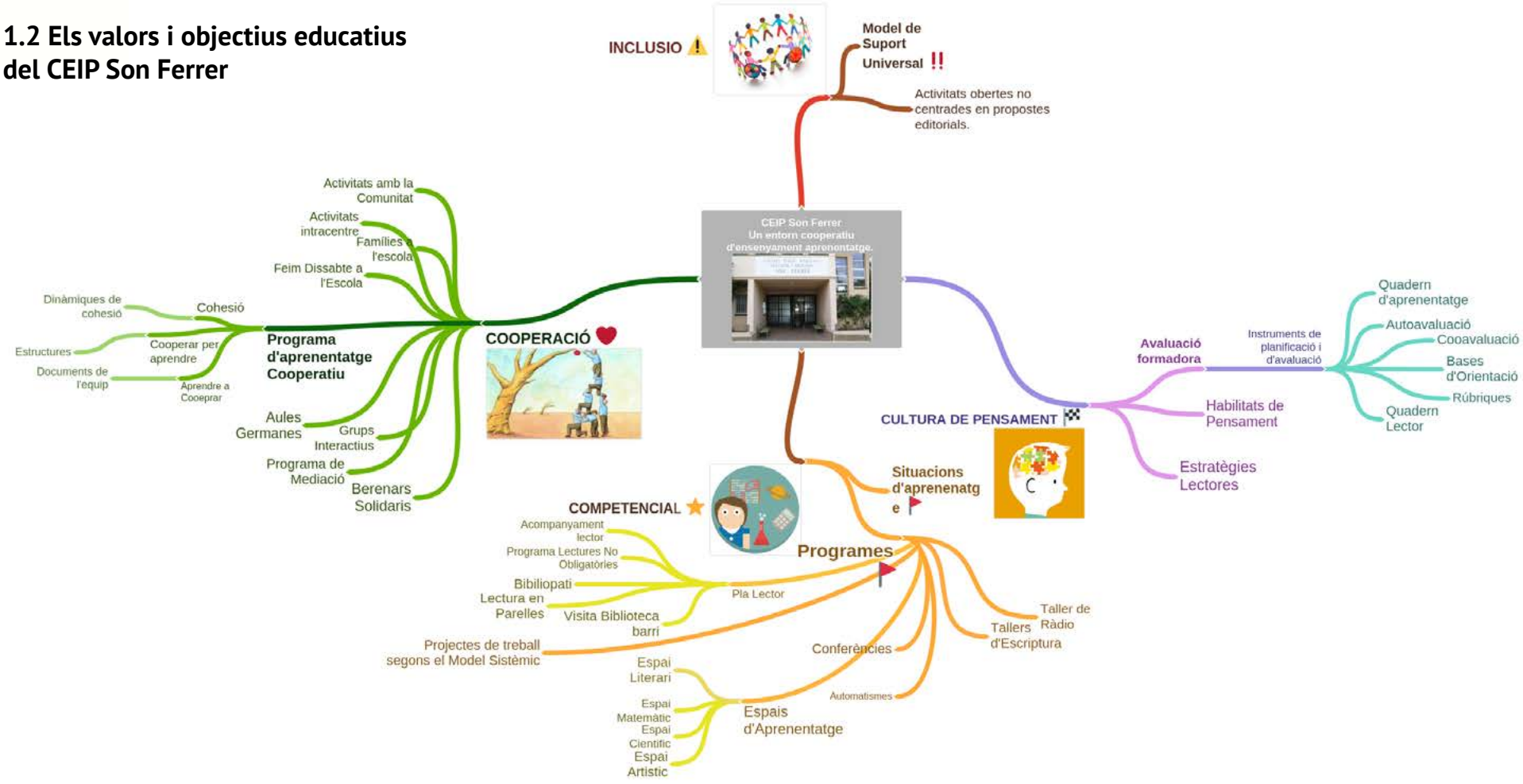

El principi **d'inclusió** educativa impregna totes les decisions i actuacions que s'adopten al centre, tant en l'àmbit pedagògic, curricular com organitzatiu.

Aquest principi garanteix la igualtat d'oportunitats de tot l'alumnat, el respecte per les diferències i el rebuig de qualsevol tipus de discriminació.

El centre parteix del principi **d'aconfessionalitat** i de **respecte** per totes les cultures i religions presents al nostre context, les valora d'igual manera i treballa per la tolerància envers qualsevol manifestació religiosa.

L'obertura a l'entorn i la consciència del context en què es troba el centre representa un valor fonamental en el marc del projecte educatiu. És per aquest motiu que la relació amb els diferents serveis i entitats de l'entorn representa un objectiu primordial del centre per garantir una qualitat de vida òptima i una formació integral dels alumnes.

La **tolerància**, el respecte i la **participació democràtica** són valors insubstituïbles en el marc d'una escola democràtica. Tots els membres de la comunitat educativa parteixen d'aquests valors universals i els consideren una part inequívoca de la identitat del centre.

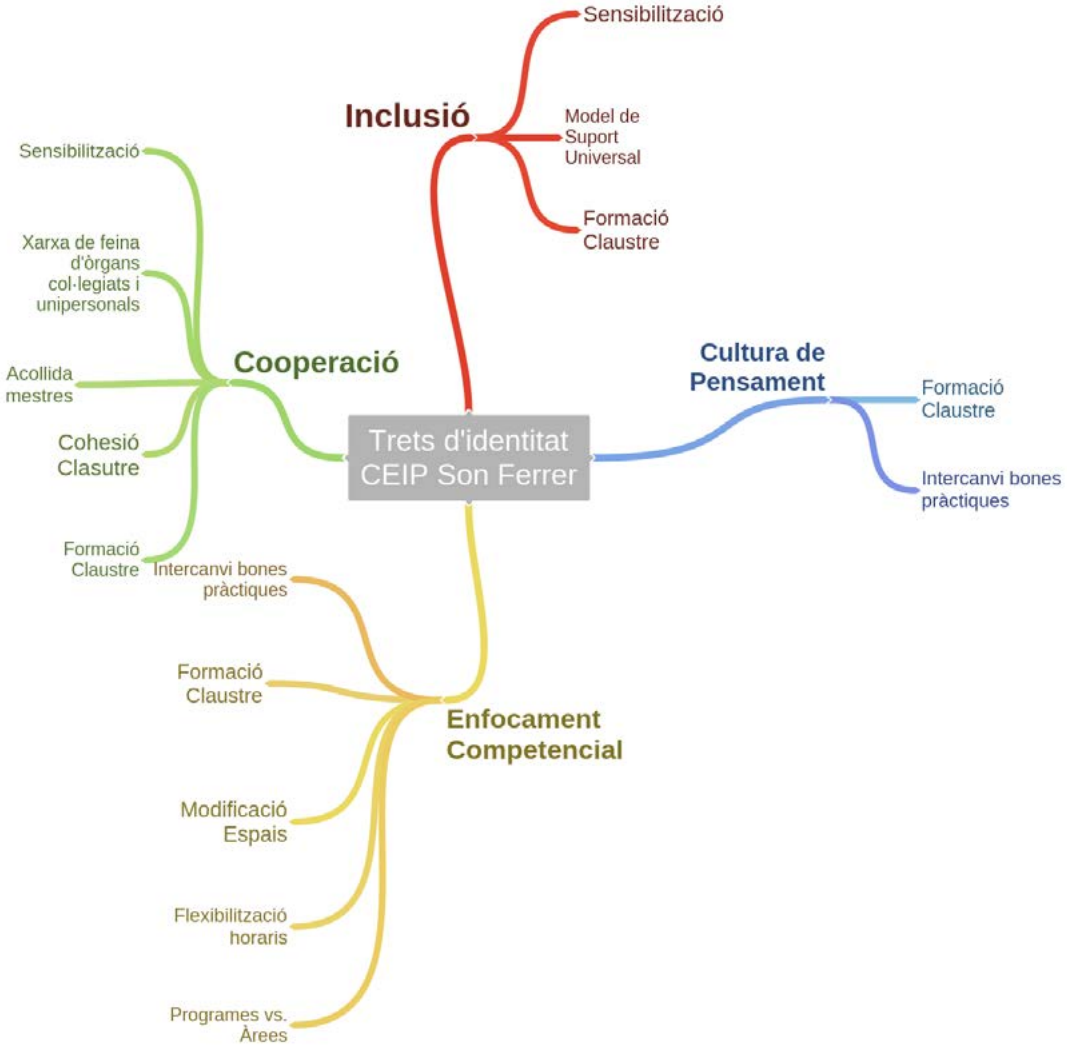

Com a centre **ecoambiental**, es considera que la cura del medi ambient i el treball envers una escola cada cop més sostenible constitueixen trets fonamentals en el treball diari.

El centre es regeix també pel principi d'**igualtat** i rebutja d'una manera clara i taxativa qualsevol intent de discriminació per qualsevol raó que pugui motivar-la (sexe, ètnia, cultura, religió...).

La **promoció de la cultura** i de la **llengua catalana**, pròpia de les Illes Balears, constitueix un principi vector d'unió de tota la comunitat educativa, independentment de l'origen o la llengua de referència de l'alumnat i les famílies.

És un objectiu bàsic de l'escola potenciar unes majors expectatives acadèmiques, partint de la relació inequívoca entre aquesta variable i el rendiment escolar. En el marc d'aquest objectiu s'inclou, també, la lluita per una escola de qualitat que garanteixi el dret de tots els alumnes a rebre una educació tan ajustada com sigui possible a les seves necessitats. Una escola de qualitat és aquella que fa una aposta seriosa per la innovació i que està oberta a noves aportacions i canvis que redundin en una millora de l'ensenyament. En aquest sentit, és un objectiu ineludible treballar per un model d'escola cada cop més innovador que incorpora les TIC com a recurs imprescindible a l'hora d'ajudar els infants a ser competents en tots els àmbits.

El concepte de comunitat educativa forma part dels principis vectors del projecte educatiu del centre, entenent que la participació dels membres de la **comunitat educativa** és un factor clau per aconseguir una escola de qualitat. Aquest fet implica obrir el centre a les famílies a través de canals de comunicació fluids i garantir la participació dels alumnes en els òrgans de decisió del centre.

L'objectiu bàsic i primordial del centre és formar ciutadans competents. En aquest sentit, l'educació integral de la persona és la clau per garantir aquestes competències.

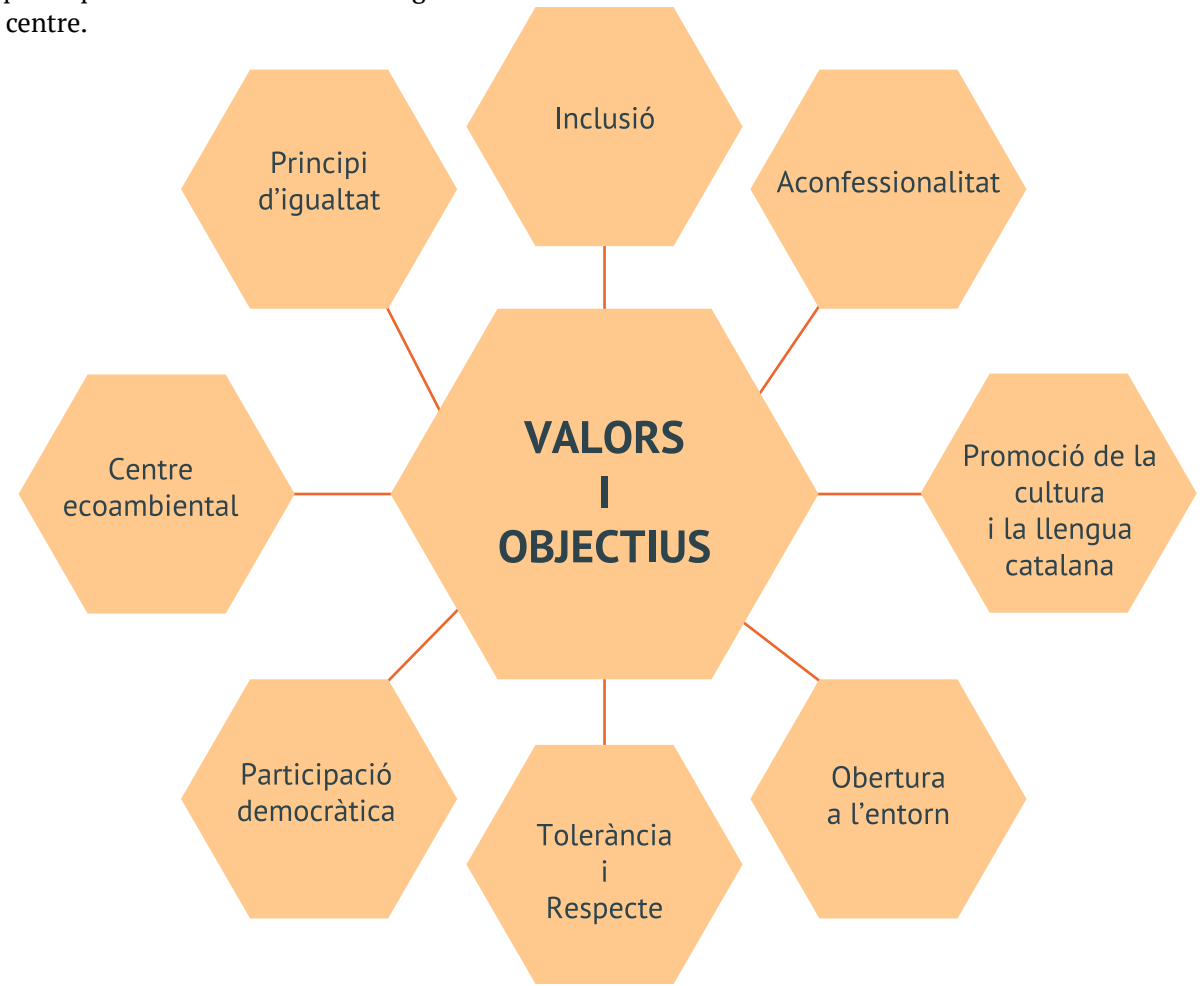

1.3 Els principis que fonamenten la proposta educativa del centre

La concepció del procés d'ensenyament i aprenentatge.

El centre parteix de la màxima que els coneixements no es poden considerar aïllats: la parcel·lació en àrees dificulta la interrelació entre els aprenentatges i fa que l'alumne no hi trobi significat.

L'escola es planteja ajudar a interpretar el món en què viu i ha de viure l'alumnat; rebutja crear un món particular, merament escolar o artificial. De fet, la informació que es rep de l'entorn no arriba fragmentada, sinó que tot es percep de manera globalitzada. Aquest argument dona sentit al fet d'ensenyar i aprendre d'aquesta manera.

Es treballen els continguts i procediments de les àrees a partir de la relació directa entre els aprenentatges i el projecte de treball i/o projectes d'aula que sorgeixin i les activitats diverses que s'organitzen (textos en castellà, informació numèrica, treballar la notícia, etc.). Investigar el món a través de projectes comuns serà l'eix vertebrador d'una gran part de la feina d'aula. Els procediments estan encaminats a resoldre una hipòtesi, un dubte, i els apliquen mitjançant l'ús significatiu dels diferents llenguatges (verbal, escrit, plàstic, numèric, etc.).

A banda, s'organitzen activitats d'aula que potencien situacions d'aprenentatge: repartir tasques (encarregats), situar-nos en el món (la notícia), explicar-nos què hem llegit (biblioteca), etc.

Els continguts es globalitzen tant a infantil com a primària. Per tenir una visió global del grup, es fan sessions llargues de treball. La persona tutora assumeix aquest paper conductor, la qual cosa li atorga un paper determinant en la coordinació del projecte.

L'agrupament dels alumnes
Tot i que els grups d'edat són el criteri establert comunament per agrupar els alumnes, sabem que l'intercanvi amb altres grups és molt enriquidor, ja que els nins es proporcionen mútuament models i rols diferents dels del seu grup classe. Els tallers i els espais d'aprenentatge són un tipus d'organització espacial i temporal que permet mesclar grups i, per tant, reduir les ràtios i atendre més bé la diversitat d'alumnes.

En l'àmbit del cicle es fan agrupaments en el cicle mateix d'infantil i a tot primària (espais d'aprenentatge a infantil i comunitat dels mitjans, tallers d'art a tot primària, i lectura en parella a cinquè i sisè). Un altre dels objectius de fer aquests tallers en el cicle és crear un vincle amb cada una de les comunitats. També es fan tallers entre nivells a tots els cicles, com són les Aules germanes i el programa TEI (Tutoria entre iguals).

Per altra banda, i amb l'objectiu de garantir el coneixement de tots els alumnes i cohesionar el centre, es va crear la figura de l'aula germana. Cada curs dels petits té una aula germana dels grans, de manera que es programen activitats conjuntes, s'estableixen estratègies d'ajuda i de suport, i es treballen diferents activitats de cohesió. Aquesta activitat ha permès reduir notablement els conflictes durant el temps de pati. A més a més, fa dos cursos que el centre es va sumar al programa TEI (Tutoria entre iguals) del municipi de Calvià. Des del curs 2017-18, Calvià forma part de la xarxa de municipis que aplica el TEI, programa que es fonamenta en la tutorització emocional entre iguals, en què el respecte, l'empatia i el compromís són els pilars bàsics del desenvolupament als centres. Calvià Ciutat TEI és un programa de convivència institucional que implica tota la comunitat educativa amb voluntat de treballar per a una escola inclusiva i amb tolerància zero envers la violència.

<https://www.primiciaweb.es/calvia-ciutat-tei-tutoria-iguales-reconocido-la-categoria- prevencion-e-intervencion-ante-acoso-escolar/>

PROJECTE

AULES GERMANES

La visió del currículum

Quan el centre va decidir emprendre el camí de la innovació es va aturar a reflexionar sobre la seva relació amb el currículum oficial, el qual és el que determina els continguts que s'han de treballar i les competències bàsiques que han d'haver assolit els alumnes en haver acabat l'etapa d'educació primària.

Els equips de cicle i la comissió de coordinació pedagògica vetllen pel tractament de tots els continguts a partir de les programacions didàctiques, públiques a la pàgina web del centre **http://www.ceipsonferrer.com/spip/spip.php?rubrique50** i revisades cada curs escolar. És evident que, amb aquesta manera de treballar, el centre ha de tenir present més que mai tots els aspectes que s'han de tractar del currículum oficial segons cada nivell o cicle.

Per assegurar-se que es treballen tots els continguts del currículum oficial, en substitució del treball parcel·lat per àrees, el centre ha acordat actuacions diverses, que es duen a terme per claustre i per cicles. Han definit unes activitats concretes en l'horari setmanal per treballar uns objectius concrets del currículum: projectes de treball, tallers d'escriptura, conferències, grups interactius, espais d'aprenentatge. Aquests programes respecten la càrrega horària estipulada per normativa, tal com il·lustra el quadre següent, corresponent a un curs del primer cicle.

Inclusió	CS	CN	Artística	EF	CAS	CAT	ANG	MAT	REL / VAL	ESP	Total
Hores setmanals	2	2	2	2	4	4	2	3'5	1	2'5	25
Sessions	6		2	2	4	4	2	4	1	TOTAL: 25	
	PROJECTES ESPAIS		ESPAIS	JOCS I REPTES COOPERATIUS	GRUPS INTERACTIUS ESPAIS PROJECTES BIBLIOTECA CONFERÈNCIES	PROJECTES BIBLIOTECA TALLER D'ESCRIPTURA	ESPAIS	ESPAIS TALLER DE MATES PROJECTES GRUPS INTERACTIUS			

En aquest moment del camí, el centre en el seu conjunt arriba a una sèrie d'acords amb l'objectiu d'unificar les mateixes propostes a tots els cicles, treballant diferents tipologies textuals, diferents projectes de treball, però sempre sota una mateixa perspectiva i concepció.

La pràctica de l'avaluació

Un altre dels reptes que s'afronta és l'avaluació. Es tracta de fer partícips els alumnes del seu procés d'avaluació, que coneguin què s'espera d'ells i com es valorarà la seva tasca. Les rúbriques, l'observació, la revisió de quaderns, les exposicions, les proves escrites, entre d'altres, són els instruments que s'utilitzen per registrar la feina feta i poder valorar-la a través dels informes trimestrals que lliura el professorat. Volem trencar la concepció d'avaluació centrada exclusivament en un examen escrit que avalua solament continguts conceptuals. Encara tenim molts dubtes, però estam convençuts que l'avaluació ha d'estar lligada al treball de l'aula, a les mateixes activitats d'aprenentatge.

La diversitat de materials

Tot això implica ser coherents amb el tipus de material d'aprenentatge que es posa a l'abast dels alumnes per fer feina cada dia. El material ha d'aportar una visió del tema des de punts de vista i llenguatge diferents (escrit, visual, plàstic, etc.). Per tant, paulatinament, el centre ha eliminat aquells llibres de text que no s'adequen a la manera de fer i entendre el procés d'aprenentatge de l'alumnat.

Una comunitat real

Una de les idees bàsiques de la proposta metodològica del centre és donar a conèixer a les famílies el que es fa a l'escola, al mateix temps que les convida constantment a participar-hi. La metodologia que desenvolupa el centre és desconeguda per moltes famílies i en un primer moment va causar inquietuds i molts dubtes.

Una de les tasques més importants que cada curs escolar s'intenta millorar és la informació que arriba a les famílies: són informades i se'ls argumenta el que es fa, en l'àmbit del centre i de l'aula, més que si s'apliqués qualsevol altra metodologia.

Comunicar a les famílies què es fa a l'aula implica moltes coses:

- Els alumnes han d'endur-se'n a casa els materials per donar a conèixer la vida d'aula
- Els alumnes han d'endur-se'n a casa els materials per donar a conèixer les nostres històries
- Els alumnes han d'endur-se'n a casa el material utilitzat a final de trimestre
- Programar reunions informatives sobre la metodologia de centre i d'aula
- Fer exposicions dels projectes de treball organitzades pels propis alumnes
- Convidar les famílies a les aules perquè col·laborin en els grups interactius
- Jornades de portes obertes, perquè la família pugui visitar l'escola i veure a les aules i als passadissos la vida que transmetem
- Entrades i sortides acompanyades de les famílies
- Pàgina web i blog del centre
- Convidar les famílies a participar de manera activa en la vida diària de l'escola: taller del protagonista a tres anys; jocs interactius a quatre i cinc anys; conferències d'experts, i grups interactius a primària.

2. EL CAMÍ ENVERS EL CANVI

«Tots sols podem fer tan poc; junts podem fer tant!»
Hellen Keller

Fa uns quants cursos, el claustre del **CEIP Son Ferrer** debatia sobre la necessitat d'un canvi. Observaren, frustrats, que els infants acabaven l'escola sense ésser competents en molts d'àmbits considerats prioritaris. A partir d'aquesta reflexió, el claustre s'adonà que compartia uns mateixos principis i una mateixa manera d'entendre l'escola i l'educació. Cada curs escolar, però, s'incorporaven mestres que havien aplicat metodologies diferents i, si pretenien mantenir una mateixa línia a tot el centre, calia fer alguna cosa. El claustre tenia clar que no volia que cada cicle educatiu anés pel seu cantó, sense tenir en compte la resta, i volia aconseguir que hi hagués acords de claustre en totes les decisions pedagògiques.

Al principi, les reflexions sorgiren del propi grup de mestres, els quals, de forma aïllada, anaven introduint canvis metodològics i organitzatius a les aules i als cicles. Ràpidament, es varen adonar que aquest no era el camí.

Per poder generalitzar la innovació que volien dur a terme calia parlar-ne molt, treballar en equip i, sobretot, arribar a acords. Però, per on havien de començar?

Durant el curs 2005-2006, ja eren presents a l'escola diversos intents —encara tímids— d'introduir canvis en el model de l'escola. No obstant això, tot i la seva organització, no donaven resposta a les necessitats dels alumnes. Hi havia molts indicadors a favor de cercar noves maneres de treballar:

- Baixa motivació de l'alumnat
- Distanciament de les famílies i l'escassa implicació que mostraven en l'educació dels fills/es
- Fracàs escolar en augment
- Abandonament prematur dels estudis
- Dificultats per arribar a tot l'alumnat
- Model de suport centrat en el dèficit
- Problemes de convivència
- Manca d'un projecte d'escola comú i consensuat
- Forta presència dels llibres de text: currículum preelaborat, manca autonomia dels mestres, ensenyament 100 per cent transmissor

Hi va haver diverses iniciatives —en un principi, aïllades— que varen començar a servir de nexe d'unió entre diferents mestres, i a poc a poc es va configurar una xarxa que es decantava clarament per introduir canvis estructurals en la línia metodològica i organitzativa del centre.

Decisions com prescindir dels llibres de text es presentaren en diferents fòrums del centre (reunions de cicle, claustres...) i començaren a materialitzar-se, encara que tímidament. Variacions en l'ensenyament de l'expressió escrita, atorgant significativitat i contextualització a les propostes, foren els primers brots d'un nou model d'escola.

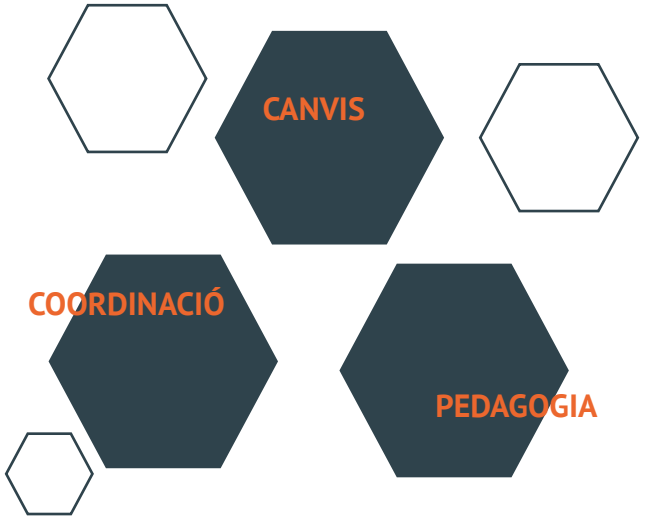

El curs 2010-11, coincidint amb un canvi d'equip directiu, la **Comissió de Coordinació Pedagògica** impulsà diverses iniciatives que esdevingueren vertaders canvis al centre.

Aquesta transformació va suposar la incorporació gradual de metodologies actives. Són noves maneres de presentar el currículum, properes als interessos dels alumnes, que tenen en compte tant els avenços tecnològics com les darreres teories pedagògiques sobre escola inclusiva, que han comportat, entre d'altres, fets significatius:

1 L'abandonament dels llibres de text com a eix vertebrador de les activitats d'ensenyament i aprenentatge.

2 El disseny d'un model de suport universal que garanteix a tot l'alumnat l'accés a totes les propostes del centre, amb un caire preventiu de les dificultats d'aprenentatge en contraposició a la intenció reparadora del model anterior.

3 La implementació de l'aprenentatge cooperatiu com a possibilitador d'una manera nova de gestionar el centre.

4 La implantació d'un mètode d'aprenentatge basat en projectes que té com a marc de referència el model sistèmic.

5 La posada en marxa d'un programa de lectures no obligatòries mitjançant el qual els alumnes són exposats als hàbits d'un adult bon lector.

6 L'ensenyament de la lectoescriptura amb un enfocament competencial basat en tipologies textuals.

7 L'adequació de diferents espais del centre com a espais d'aprenentatge en què es desenvolupen propostes competencials, estimulants de nous aprenentatges.

8 L'ensenyament sistematitzat de les habilitats de pensament i de les estratègies lectores.

9 La incorporació de les conferències com a activitat que dota de rellevància l'aprenentatge de les competències lingüístiques, especialment de la comunicació oral.

Sens dubte, de totes aquestes propostes una de les accions que va ser un punt d'inflexió va ser el canvi en el model de suport. Prescindir de sessions individualitzades per atendre alumnes concrets i distribuir els mestres de l'equip de suport entre els diferents cicles, atorgant-los el paper de referents (passant a ésser un membre més del cicle quant a tasques i responsabilitats, dissenyant els programes, creant activitats, supervisant i fent el seguiment de les feines dels alumnes, assistint a les reunions amb les famílies, etc.) suposà realment la superació d'un model terapèutic. Passar de l'antic model, en què les propostes es dissenyaven segons els tipus d'alumnat al qual s'adreçaven amb un caire recuperador, a un model preventiu, en què tots els infants compartien l'espai aula, reclamava una programació que pogués donar resposta a les diferents necessitats que ara convivien a l'aula durant tot l'horari escolar. En aquest sentit, el treball en grups heterogenis ha estat cabdal (Pujolàs, 2008; Pujolàs i Lago, 2011).

La ubicació estratègica del professorat que es decantava pels canvis en els diferents cicles impulsà noves maneres de fer, tot i que necessitaven encara d'un element possibilitador: els alumnes presentaven poca autonomia i les propostes continuaven tenint un caire dirigit i transmissor.

La proposta del Centre de Professorat de Palma per participar en una formació en el centre sobre aprenentatge cooperatiu, per part de la Universitat de Vic (Programa Cooperar per aprendre. Aprendre per cooperar, Grup de formadors sobre educació inclusiva del Centre d'Innovació i Formació Educativa (CIFE), de la Universitat de Vic), va ser el desencadenant que va impulsar veritablement els canvis que s'havien gestat els cursos anteriors, els quals convergien en el treball de les competències bàsiques. El claustre tenia clar que en el moment de definir la línia metodològica calia plantejar-se la manera com aprèn un infant del segle XXI. S'havia de tenir clar que l'objectiu principal és que els alumnes puguin ser persones que se sàpiguen moure en la societat actual, que siguin competents, i, sobretot, no es pot ensenyar a un nin d'avui de la mateixa manera com ens varen ensenyar a nosaltres. El món ha canviat, la manera en què ens arriben els coneixements també, i a l'escola tot això queda ben reflectit; per tant, cal donar resposta a aquests canvis. El claustre volia una metodologia que potenciàs estratègies d'aprenentatge diverses a tots els nivells, una escola transparent, oberta al món real i que doni a conèixer el que es fa dins l'aula.

La formació, amb un **enfocament eminentment pràctic**, va permetre que els mestres transferissin al centre i a les aules tot allò que anaven coneixent de la mà de la formadora que impartia el curs. En pocs mesos, l'escola es transformà. En aquell moment, el fet de poder visitar altres centres també va ser una peça clau. Diverses comissions de mestres visitaren centres, com el CEIP Indioteria (Palma) o el CEIP Margalida Florit (Ciutadella), i traslladaren allò que havien descobert a la resta de companys. S'organitzaren claustres pedagògics, en què es prengueren acords i decisions consensuades sobre com es podien incorporar les noves propostes al centre.

De mica en mica, el claustre del CEIP Son Ferrer s'ha convertit en un veritable equip innovador. A partir de la reflexió sobre la pròpia pràctica docent, ha anat implementat canvis que han suposat la modificació de l'organització dels espais i dels horaris de l'escola, així com l'establiment de noves funcions, la redefinició de rols professionals, el disseny d'espais de coordinació i canals de formació necessaris per dur a terme la tasca docent.

En aquest procés, ha comptat amb l'ajuda de diversos agents de formació: professors i professores del mateix claustre (formació entre iguals i claustres pedagògics), companys d'altres centres de les Illes i de Catalunya, i assistir a diverses formacions, majoritàriament les impartides per la formadora Guida Al·lès i altres formadors que col·laboren amb ella.

Alhora que el claustre s'ha anat formant, els/les professors/es s'han convertit en formadors i assessors de centres que comparteixen inquietuds semblants. Arribats a aquest punt, ja és possible veure amb una certa perspectiva el camí fins ara recorregut que va permetre al centre ser seleccionat com a centre PIP (Plans d'innovació pedagògica de la Conselleria d'Educació i Universitat) en la primera convocatòria, a l'any 2017, i com a centre col·laborador de la Universitat de les Illes Balears en la formació inicial dels estudis de mestre d'infantil i de primària en la primera convocatòria per als anys 2018-22.

En aquest recorregut, el claustre ha cercat noves maneres de donar resposta a les necessitats que sorgien durant el procés, posant èmfasi a millorar el clima de centre, a potenciar actituds de cooperació, respecte i ajuda mútua.

«No sempre les coses ens han sortit com volíem, però sempre hem posat el focus d'atenció a observar com aprenen millor els nostres alumnes i quines necessitats presenten. Aquesta ha estat la brúixola que ha guiat la nostra presa de decisions»

mestra del CEIP Son Ferrer

Això a banda, l'escola mai no ha perdut de vista la necessitat de comptar amb les famílies, d'acostar-les a l'escola, d'obrir el centre al barri, d'utilitzar els recursos propers per incidir en la vida dels alumnes i preparar-los per a un futur que els exigirà ser competents en molts d'àmbits. L'evolució que ha viscut el centre es representa amb la infografia següent.

Tot i això, cal dir que el camí no ha estat planer, ni lineal. Els primers intents d'implementar metodologies actives varen fracassar davant la manca d'autonomia dels alumnes i a causa del model transmissor present a les aules, que impossibilitava el diàleg i la construcció de coneixement per part de l'alumnat i del propi professorat. Entre aquests temptejos, l'aprenentatge cooperatiu esdevingué un bon instrument per al canvi.

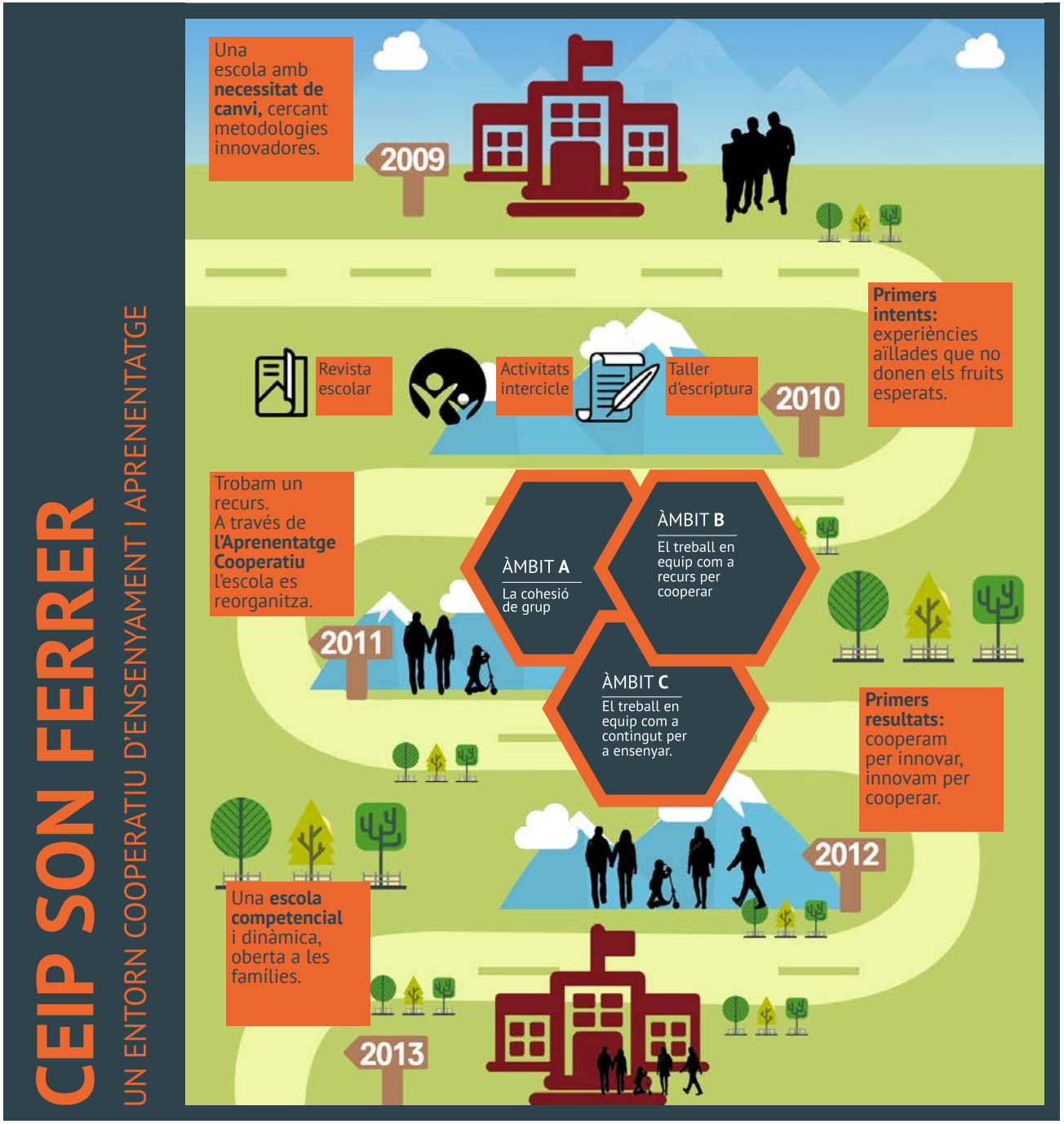

2.1 Envers un nou model d'escola: Principals decisions.

Per materialitzar el procés de millora al centre i adoptar les premisses marcades pel programa CAAC de la Universitat de Vic, es posaren en marxa modificacions i canvis als tres àmbits que caracteritzen l'aprenentatge cooperatiu: cohesió de grup (A); treball en equip com a recurs per ensenyar (B), i treball en equip com a contingut per ensenyar (C). Aquestes millores es duen a terme de forma transversal i afecten l'organització del centre, les situacions d'aprenentatge i eals processos d'avaluació.

2.1.1 DECISIONS EN L'ÀMBIT DEL CENTRE

Decisions organitzatives

Es va decidir convertir la **Comissió de Coordinació Pedagògica** en Comissió de Formació amb la finalitat que assumís el lideratge del canvi, dinamitzàs la formació i guiàs el canvi de model en la línia de centre. La seva funció era vetllar pel desenvolupament dels diferents programes, i convertint-se en un instrument de gestió i presa de decisions.

Paral·lelament, es varen anomenar els **coordinadors** dels programes clau: coordinador d'aprenentatge cooperatiu, coordinador de projectes... La figura del coordinador dinamitza i es responsabilitza dels diferents programes i assumeix funcions d'assessor; aquest fet va donar força i continuïtat als canvis iniciats.

Una altra de les decisions clau va ser sistematitzar els **claustres pedagògics**, és a dir, convertir-los i instaurar-los com a reunions d'intercanvi de bones pràctiques i de formació entre iguals. Esdevingueren un espai de reflexió fonamental sobre la pràctica docent.

Convençuts que els canvis han de ser entesos i compartits per tota la comunitat educativa, el centre va impulsar diferents **canals de difusió** de la feina que fem a l'escola. Donar a conèixer la línia de centre es va convertir, així, en un doble objectiu: definir-nos com a escola i estimular les bones pràctiques. I, coherentment amb aquesta finalitat de crear una veritable comunitat educativa, el centre va establir i normalitzar les relacions amb el context, desenvolupant accions per arrelar-se a l'entorn, per connectar amb l'escoleta, per enfortir les relacions amb l'institut de secundària i amb la llar d'ancians de la zona. L'**ambientació del centre** va ser una decisió que, malgrat pugui parèixer secundària o únicament estètica, respon a fer de l'escola un lloc acollidor i estimulant, aspecte totalment lligat al clima de centre, que desenvoluparem a continuació. Per aquest motiu, el centre va adequar i millorar tots els seus espais, va transformar els espais comuns (passadissos, racons...) en espais de treball i de lectura. Es tractava de dur el procés d'ensenyament i aprenentatge més enllà de les aules i possibilitar una via més, per l'autonomia i l'autoregulació dels infants.

Finalment, una de les decisions clau va ser optar per assumir un model de **suport inclusiu** amb el que cada cicle tingués un mestre com a referent de suport, que reforçàs l'acció tutorial i col·laboràs en la tasca d'acostar el currículum a cada infant, independentment de les característiques personals.

Decisions sobre el clima del centre
L'escola va haver de prendre decisions per fomentar, millorar i establir la cooperació com a eix de convivència al centre, motiu pel qual es varen dur a terme una sèrie d'accions. S'organitzaren els grups classe en **aules germanes**, la qual cosa implica emparellar dues aules per establir un lligam entre l'alumnat dels dos grups, sempre que pugui ser amb la diferència d'edat més àmplia possible, amb la finalitat de compartir experiències d'ensenyament i aprenentatge.

Les entrades i sortides dels centres educatius solen ser moments caòtics, de molt enrenou i excitació per part dels infants i famílies. El CEIP Son Ferrer va instaurar **les entrades i sortides relaxades,** en les quals s'eliminaren les files. Això permet convertir aquests moments en espais d'acolliment a les famílies, que circulen lliurament pel centre i acompanyen i/o recullen els fills a les pròpies aules.

Aquest fet, que inicialment pareix una decisió simple i poc transcendental, aporta al centre transparència i permet les famílies sentir-se part del procés que viu l'escola. Als infants, els transmet la sensació de confiança, que tots formen part del mateix equip i que és important allò que fan i, per tant, és molt interessant mostrar-ho a les famílies.

Lligat al punt anterior, cal dir que la **presència de les famílies** a la vida del centre és molt important: hi participen com a col·laboradores, com a expertes o com a audiència pública en les diferents propostes didàctiques del centre. Això els permet formar part, no solament des del punt de vista organitzatiu o com a simples espectadors del centre, sinó que esdevenen una peça clau del procés compartit del procés d'ensenyament i aprenentatge dels fills. Una altra de les accions que també es fa en aquest sentit és l'activitat anomenada Fem dissabte a l'escola, que explicarem més endavant.

També cal destacar, en l'àmbit del centre, com es treballa l'elecció dels **delegats d'aula**. Durant les tres primeres setmanes de curs, es duen a terme activitats de simulació d'una campanya electoral. Cada classe crea diferents «partits» a l'entorn de diversos candidats per ser elegits delegats de classe. Es treballen eslògans, programes electorals i debats. També s'elabora la documentació necessària per participar en unes eleccions.

Una vegada que ha acabat la «campanya electoral», té lloc la jornada electoral, en què cada grup classe elegeix el seu delegat/da i subdelegat/da. A la junta de delegats, els alumnes tenen l'oportunitat de donar veu a la seva representació en les decisions del centre. Són convocats cada mes amb punts d'interès que han de tractar amb el seu grup d'aula, i es reuneixen amb l'equip directiu per consensuar informacions, propostes de millora i altres assumptes. Els temes que sorgeixen són propostes de millora de pati (jocs que voldrien tenir al pati, altres espais...), planificació i valoració de festes que organitza l'escola (idees de les consignes pel Rei Carnestoltes, entre d'altres), temes de convivència comunitària, com pot ser recordar normes per millorar la neteja del pati i respecte de feines exposades als passadissos.

La solidaritat és també un dels valors pels quals l'escola lluita per treballar-los amb tota la comunitat educativa. Ho fa de manera transversal, en el dia a dia, i també amb accions concretes, com els **berenars solidaris**, que varen començar després que a l'estiu alguns mestres haguessin participat com a cooperants amb aquesta ONG. Es tracta d'una activitat de sensibilització envers la comunitat educativa, mitjançant la qual es recullen fons que es destinen a col·laborar amb Ensenyants Solidaris, Horts Escolars Solidaris. Cada curs escolar es mobilitza tota la comunitat educativa i les famílies d'un determinat cicle preparen els berenars que la resta d'aules adquireix.

Així, es recapten els diners, que després són enviats a l'entitat destinatària de la donació. És una activitat d'aprenentatge, en la qual participen els alumnes dels cicles implicats aquell trimestre, cerquen informació del lloc, fan entrevistes als mestres que hi anaren, preparen eslògans i cartells, i passen per totes les aules fent petites presentacions.

Una altra de les accions amb més èxit al centre ha estat, i continua essent-ho, la **bibliopati**, acció que pretén fomentar l'hàbit lector i que s'emmarca en l'aposta que fa el centre per fomentar la lectura. En temps d'esplai, a l'espai de biblioteca es duen a terme activitats de dinamització i els infants poden accedir lliurement a llibres, propostes de lectura i jocs de taula.

Finalment, volem destacar que l'escola duu a terme activitats que afecten tot el centre, que són propostes didàctiques en les quals els infants participen junts, organitzats en equips heterogenis. Per exemple, per celebrar la diada de Sant Jordi cada mestre proposa un conte per contar i fer-ne un taller. Exposam les portades de tots els contes al pati i cada nin pot triar quin conte vol anar a escoltar. Durant la diada, els alumnes van al lloc on es conta el conte per escoltar-lo i participar en el taller. Els alumnes estan tots mesclats, de manera que cada mestre té un grup totalment heterogeni, de tots els nivells (<http://blogdesonferrer.blogspot.com/2016/04/diada-de-sant-jordi-2016.html>).

A final de curs es fa una proposta semblant per a tot el centre: cada mestre proposa un taller més estiuenc, els nins trien el taller i es reparteixen en grups heterogenis.

2.1.2 DECISIONS SOBRE SITUACIONS D'APRENENTATGE

L'escola s'ha decantat i, continua fent-ho, per estratègies d'ensenyament i aprenentatge considerades com a metodologies actives. Això ha succeït i té lloc gràcies a l'aprenentatge cooperatiu i prenent-lo com a base. Així, els mestres del centre varen arribar a l'acord que els canvis metodològics que assumiria el centre tindrien les característiques següents:

- La **funcionalitat**, és a dir, han de ser propostes que possibilitin a l'alumnat la resolució de problemes.
- La **contextualització**, qualsevol decisió metodològica ha d'estar dotada de significat, s'ha d'acotar i adaptar a la realitat del centre, tenint en compte el seu context.
- La **complexitat**, les estratègies que impulsam com a claustre mobilitzen diferents sabers (coneixements, habilitats, actituds) i disciplines, a més de ser transferibles a altres situacions.
- La **cooperació**, qualsevol proposta didàctica ha de potenciar i possibilitar el desenvolupament de la cooperació per part de l'alumnat i amb tota la comunitat educativa.
- **El multinivell**, les seqüències didàctiques que es presenten a l'alumnat han d'estar desenvolupades amb nivells de dificultat gradual.

Aleshores, i en coherència amb aquest punt de partida, l'escola estableix el que anomena programes clau, que són els que vertebren la línia de centre. Tots tenen present de manera transversal i interdisciplinària la cooperació. Aquests programes clau són (<https://drive.google.com/file/d/0B1M4h3utZytpam1CVkdJU3dST2c/view?usp=drivesdk>):

Aprenentatge cooperatiu: l'aprenentatge cooperatiu és l'enfocament metodològic que vertebra el funcionament de l'escola. És l'opció de base assumida pel claustre per les potencialitats que té i la coherència que aporta a les inquietuds i necessitats dels mestres de l'escola.

Projectes de treball: el treball per projectes completa les propostes que es fan a través de l'aprenentatge cooperatiu, els combina en benefici l'un de l'altre, de manera que el treball d'aula es vertebra entorn a una pregunta, un repte o un problema. Per fer-hi front, els alumnes es plantegen preguntes i generen un procés de recerca, indagació, diàleg i difusió molt complex, que els aporta l'aprenentatge d'habilitats de pensament d'ordre superior. Es treballen, així, preferentment continguts que corresponen a les àrees de Ciències Naturals, Ciències Socials i de llengües. La gran diferència d'aquest enfocament d'ABP respecte d'altres propostes és que els alumnes aprenen patrons o estructures de continguts (models) aplicables a situacions noves.

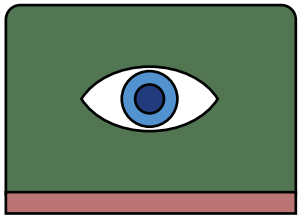

Vídeo: Com feu els projectes?

«Tothom dona i rep; tothom ensenya i aprèn»
Josefina Massip Tarragó

Grups interectius, les famílies dels diferents grups i cursos participen apuntant-se a un full situat al hall de l'entrada de l'escola al llarg del curs.

Tractament de l'escriptura: els mestres de l'escola varen detectar mancances en l'alumnat quan es treballaven les competències de lectura i escriptura amb els tradicionals mètodes d'ensenyament. Aleshores varen plantejar l'ensenyament i aprenentatge de l'escriptura a través de diferents gèneres textuals.

Tractament de la lectura: per fomentar entre l'alumnat l'hàbit i les rutines d'un bon lector, es va optar per aplicar un programa de lectures no obligatòries que es completa amb accions com la lectura en parelles o els espais relaxats al passadís, a la biblioteca o a l'aula, i la lectura pot fer- se on l'alumnat triï i com vulgui.

Espais d'aprenentatge: aquesta proposta didàctica completa les anterior, ja que aporta obertura i cerca en l'alumnat la motivació i l'experimentació en relació amb quatre àmbits d'aprenentatge: el literari, l'artístic, el matemàtic i el científic. Per desenvolupar-la, es duen a terme agrupaments heterogenis i es potencien, així, les relacions entre nivells i entre cicles.

Conferències: el desenvolupament de la competència oral és quelcom que l'escola no sempre ha potenciat i treballat de manera adequada. Per això, quan el claustre es va adonar que els seus alumnes no aconseguien, en acabar l'escolaritat, les destreses orals necessàries per fer front a etapes superiors i, en definitiva, per a la vida, va decidir incorporar les conferències com a estratègia de treball. Els infants les empren com a canal de difusió per compartir, per transferir, i, en cursos superiors, a més, es treballen continguts curriculars.

Grups interactius: aquesta estratègia metodològica reuneix molts dels valors que l'escola es planteja treballar. En primer lloc, permet l'aprenentatge dialògic, així com l'augment de les interaccions, mentre es reforcen els aprenentatges nuclears. En segon lloc, facilita l'atenció individualitzada, ja que es redueixen les ràtios, i, finalment, potencia les relacions i la participació real de les famílies, ja que són convidades a formar part activa d'aquesta metodologia d'aula. Les activitats són eminentment manipulatives i preferentment de reforç d'aprenentatges ja iniciats. Suposa una intervenció més rica i concreta per atendre les necessitats de cada alumne, i s'estableix un clima de cooperació i comunicació en què tothom aprèn.

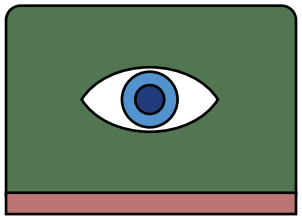

Expressió Oral

3. ELS FONAMENTS DE L'APRENENTATGE COOPERATIU

Tal com es fa palès als apartats anteriors, l'opció del **CEIP Son Ferrer** per l'aprenentatge cooperatiu no és una decisió qualsevol, ans al contrari. Des que va ser introduït va esdevenir l'essència que impregna el centre, les aules i l'aire de tota la comunitat educativa.

El claustre argumenta aquesta decisió metodològica amb els beneficis que aporta als estudiants, ja que treballen junts per maximitzar el seu aprenentatge i fomentar el dels companys i companyes. Cada aula es transforma en un entorn cooperatiu per aprofitar al màxim la interacció dels membres dels equips, que estan basats en l'heterogeneïtat en tots els sentits: gènere, motivació, rendiment, cultura, etc. (Pujolàs i Lago, 2011; Echeita i Ainscow, 2011). D'aquesta manera, s'assegura la participació equitativa, la qual facilita una interacció simultània perquè tots els membres aprenguin els continguts fins al màxim de les possibilitats de cada un, alhora que aprenen a treballar en equip. Al mateix temps, augmenta la possibilitat d'individualitzar objectius i el suport a l'aprenentatge, que ja no depèn solament de les accions dels adults, sinó que també el duen a terme els iguals a través de les interaccions que s'estableixen. En aquest sentit, l'aprenentatge cooperatiu esdevé una peça necessària per treballar una autèntica inclusió educativa.

D'acord amb Pujolàs, Lago i Naranjo (2013) hi ha tres grans raons per ensenyar a cooperar:

1 La incorporació a la vida adulta és més fàcil a partir d'aprendre mitjançant la cooperació, ja que promou el desenvolupament cognitiu, emocional i social, equilibrat, ajustat i suficient per adaptar-se a situacions vàries.

2 La composició heterogènia dels equips cooperatius desenvolupa competències professionals per treballar amb persones amb ritmes de treball diferents, i motivacions i interessos varis.

3 El desenvolupament de ciutadans compromesos i actius amb valors i competències per treballar en equip al llarg del seu procés formatiu.

A aquestes raons, el **CEIP Son Ferrer** afegeix els aprenentatges que ha fet el propi claustre de professorat a mesura que ha posat en funcionament les estructures i els continguts d'aquesta metodologia. Aquests aprenentatges han contribuït a construir la mirada de l'infant com a autèntic constructor de coneixements i la del claustre com a equip que coopera per tirar endavant un projecte comú.

Vegem a continuació quins són els principis de l'aprenentatge cooperatiu i la manera com el centre se n'apropia en la seva tasca diària.

A aquestes raons, el CEIP Son Ferrer afegeix els aprenentatges que ha fet el propi claustre de professorat a mesura que ha posat en funcionament les estructures i els continguts d'aquesta metodologia. Aquests aprenentatges han contribuït a construir la mirada de l'infant com a autèntic constructor de coneixements i la del claustre com a equip que coopera per tirar endavant un projecte comú.

Vegem a continuació quins són els principis de l'aprenentatge cooperatiu i la manera com el centre se n'apropia en la seva tasca diària.

L'alumne com a protagonista del procés d'ensenyament i aprenentatge

La concepció de la qual parteix l'aprenentatge cooperatiu es basa en la consideració que l'alumnat és l'eix principal del procés d'ensenyament i aprenentatge, n'afavoreix el desenvolupament integral i dona sentit als seus coneixements previs per, d'aquesta manera, facilitar estratègies d'aprenentatge autònom, mitjançant l'acció conjunta amb el professorat o entre els alumnes.

Això és possible gràcies al context que promou l'aprenentatge cooperatiu, que facilita l'intercanvi d'experiències d'aprenentatge de manera flexible i oberta a través d'experiències globalitzadores en espais organitzats amb una diversitat i complexitat de materials que estructuren i donen sentit a cada una de les activitats proposades, sempre partint de l'aportació guiada del docent. La cooperació s'entén com el procés de treballar junts per assolir objectius comuns. En una situació cooperativa, els individus procuren obtenir els resultats que siguin positius per a ells i per a la resta de membres del grup. Monereo i Duran (2002) afirmen que els mètodes d'aprenentatge cooperatiu són dissenys didàctics que ens poden ajudar a convertir el simple treball en grup en un vertader aprenentatge cooperatiu.

«Molt bé, l'institut, però enyor treballar en equip. Em sent tot sol i ningú no m'ajuda a l'hora d'aprendre»
Exalumne del CEIP Son Ferrer

La inclusió com a dret de tots els alumnes

La cooperació no té sentit sense la inclusió de tots i cada un dels alumnes. Aquesta estratègia metodològica permet treballar els aspectes relacionats amb l'aprenentatge de tots i totes, respectant els ritmes de cadascú.

«La inclusió educativa s'ha d'entendre amb la mateixa força com la preocupació per un aprenentatge i un rendiment escolar de qualitat i exigent amb les capacitats de cada estudiant»
Echeita, 2008: 11

Pujolàs, Lago i Naranjo (2013) indiquen que la manera d'atendre junts en una mateixa aula la diversitat d'alumnat és introduir-hi una estructura d'intervenció basada en l'aprenentatge cooperatiu, en detriment d'estructures de tipus individualista o competitiu. Dit d'una altra manera, l'estructura de l'activitat que es desenvolupa al llarg d'una sessió de classe és un element determinant del grau d'inclusió d'una aula, juntament amb el criteri d'agrupament de l'alumnat i la naturalesa del currículum (Pujolàs, Lago i Naranjo, 2013).

El valor afegit de l'aprenentatge cooperatiu

Treballar cooperativament a l'escola i a l'aula duu implícit un valor afegit de gran qualitat. Els mestres i les mestres de Son Ferrer han implementat aquest tipus d'experiències d'aprenentatge cooperatiu, en detriment de dinàmiques competitives i individualistes, la qual cosa ha afavorit relacions més positives, d'acceptació i de respecte, no solament entre l'alumnat, sinó també entre l'alumnat i el professorat del centre i en el conjunt de la institució escolar (Pujolàs, 2008; Pujolàs i Lago, 2011). En definitiva, remarquen la dimensió social de l'aprenentatge dins el centre, com també a la comunitat de la qual forma part.

Això a banda, el CEIP Son Ferrer, en la mateixa línia que afirma aquest mateix autor (Pujolàs, 2008), entén que la pràctica educativa des d'aquest vessant millora el rendiment i la productivitat de l'alumnat de manera individual, i també afavoreix l'aprenentatge de tot l'alumnat en conjunt. A més a més, la diferència entre l'alumnat amb més problemes per aprendre i aquell que té més capacitats per fer-ho s'escurça, la qual cosa permet assolir quotes d'inclusió educativa més elevades.

Rué (1991) hi afegeix altres avantatges, com són: la motivació per la tasca; actituds d'implicació i iniciativa; grau de comprensió del que es fa i perquè es fa; volum i qualitat del treball realitzat; domini elevat de procediments i conceptes, i una relació social de l'aprenentatge.

«En el treball en equip, hem d'ajudar sense donar la resposta, hem d'ajudar a pensar»
Alumne, CEIP Son Ferrer

«De vegades és un poc difícil, perquè n'hi ha que es pensen que ho fan molt bé i nosaltres pensam que ho fan regular o malament»
Alumna, CEIP Son Ferrer

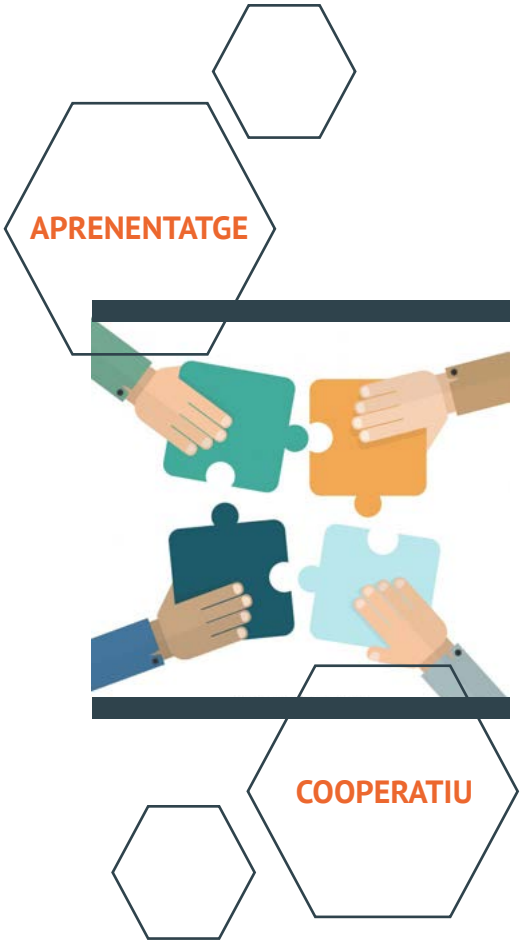

Els ingredients de l'aprenentatge cooperatiu
Echeita (2012) posa de manifest quines són les condicions necessàries per desenvolupar l'aprenentatge cooperatiu:

- La tasca proposada als alumnes ha de garantir que és necessària l'aportació i implicació de tots els membre de l'equip per acomplir la proposta amb èxit. L'equip s'ha de fonamentar en les accions individuals de cada un dels membres a partir del treball cooperatiu, és a dir, la interdependència positiva enfront de la interdependència negativa. Es vincula l'alumnat de tal manera que no podran acomplir la seva tasca si no participen equitativament i si no hi contribueixen tots de la mateixa manera. L'objectiu que es vol assolir és ben clar: aprendre i ajudar-se a aprendre (Pujolàs i Lago, 2011).

- És cabdal la responsabilitat personal i el rendiment individual envers un bé comú. Aquesta condició implica que els membres del grup accepten la responsabilitat de completar la seva tasca per aconseguir una finalitat comuna al grup. Aquesta manera de treballar s'enfoca a un producte final grupal, però també a un progrés i millora individuals, fet que no ha de servir per encobrir un rendiment individual al si del rendiment grupal. El treball en equip no substitueix el treball individual (Pujolàs, Lago i Naranjo, 2013).

- La participació ha de ser equitativa, cosa que implica desenvolupar una interacció directa entre els membres de l'equip. És una condició indispensable treballar el diàleg, la presa de decisions consensuades i el respecte per les determinacions adoptades pel grup. Escoltar i intercanviar idees per arribar a l'entesa i al bon funcionament del grup. Tots els membres participen equitativament, no es poden assumir els treballs dels altres i ningú no pot deixar de fer la tasca que li ha estat assignada.

- Les habilitats socials i organitzatives (interacció simultània) tenen un paper fonamental en l'estructura de treball cooperatiu. Són clau en l'èxit d'aquesta metodologia el fet de desenvolupar la capacitat d'escoltar, i respectar les idees dels altres esdevé fonamental, com també treballar de manera ordenada respectant els rols assignats a cada un dels membres i, així, assumir l'estructura organitzativa. És molt important destacar el paper del docent en el procés d'avaluació del grup. Una avaluació constant i regular permetrà que l'alumnat conegui les seves fortaleses, com també les mancances i debilitats per millorar.

Els equips cooperatius

La composició dels equips, segons Pujolàs (2008), és un element fonamental per assegurar l'èxit de treball cooperatiu. Però, no és gens bo de resoldre i esdevé un dels moments més complicats d'aquest tipus d'intervenció. Per norma general, els equips estan formats per quatre membres, com a màxim, per cinc. La composició ha de ser heterogènia i, en certa mesura, l'equip ha de reflectir la diversitat general de la classe. Sovint, crear els equips esdevé també un tema de preocupació i queixa familiar, per això serà important establir uns criteris clars i compartits.

Aquest mateix autor (Pujolàs, 2008) assenyala que, dels quatre membres, un ha de tenir la capacitat d'ajudar en relació amb la capacitat-rendiment-autonomia-interès-motivació. Això a banda, dos alumnes han de tenir la capacitat intermèdia entre donar i rebre ajut, i, finalment, un/a alumne/a ha de tenir la necessitat de rebre ajut de la resta de companys/es. Per garantir aquesta distribució és el professorat qui duu a terme aquesta tasca i organitza els alumnes en el que s'anomenen «equips base». Una vegada que els equips base estan formats, es distribueixen el rols a cada un dels membres, els quals seran respectats en totes les àrees d'intervenció.

Les característiques principals dels equips són

Heterogeneïtat i estabilitat dels membres de l'equip; cercar una coherència de grups, i mantenir-ne la durada en el temps són trets que ajuden a treballar aquest tipus d'aprenentatge. També es poden fer grups esporàdics no estables per a activitats que permeten aquesta distribució de curta durada. Podem treballar, per altra banda, amb els grups anomenats «d'experts». Aquests grups estan formats per un o dos membres de cada grup base que treballen junts durant unes sessions per especialitzar-se i tornar a l'equip base, i així generar coneixement.

És important tenir un pla d'equip, com també es pot fer un pla individual. Aquesta tasca ajudarà a avaluar l'aprenentatge realitzat. L'avaluació serà individual i en equip, amb l'ajuda del quadern d'equip .
(Pujolàs, 2008)

«Treballar en equip sí, perquè quatre caps pensen més que un»
Exalumna, CEIP Son Ferrer

Per formar els equips de composició heterogènia, s'ha de dividir la classe en tres grups: els més capaços de donar ajut, el gruix del gran grup i, finalment, els més necessitats d'ajut. També s'han de tenir en compte altres aspectes de tipus cognitiu social i emocional (vegeu les figures següents):

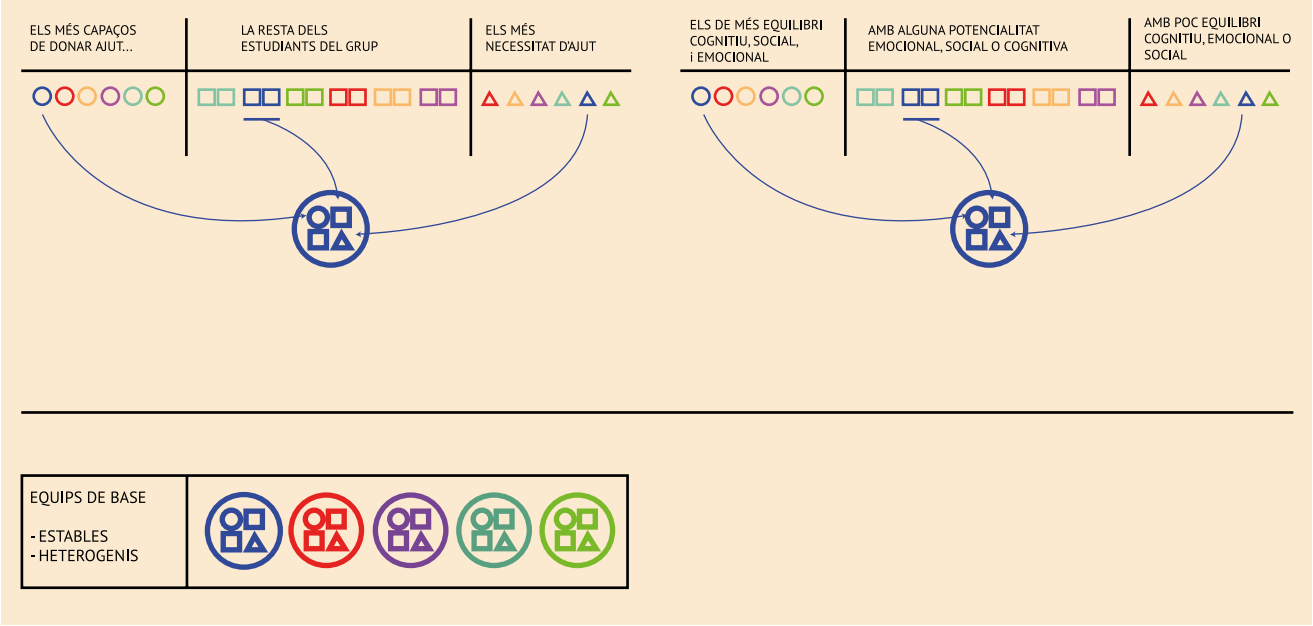

Font: Programa CA/AC de la Universitat de Vic.

La formació dels equips és clau per dur a terme l'aprenentatge cooperatiu. La distribució que es fa de rols i tasques genera les dinàmiques de funcionament dels equips i n'és peça clau per a l'èxit.

Els rols que es distribueixen a cada equip són: coordinador, moderador, secretari i portaveu.

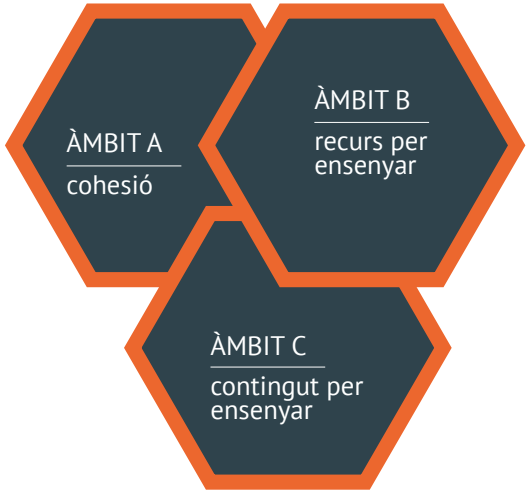

El programa CA/AC (cooperar per aprendre / aprendre a cooperar)
El programa CA/AC (cooperar per aprendre / aprendre a cooperar) de Pujolàs i Lago (2011) aporta tota una sèrie de principis i recursos didàctics per poder treballar de manera organitzada i sistematitzada la metodologia cooperativa, així com, també, estructures específiques de tipus cooperatiu. És un programa de referència que marca de manera clara les claus d'aquesta estratègia didàctica. Seguint el programa marc (Pujolàs i Lago, 2011), el centre ha desenvolupat els tres àmbits d'actuació.

Àmbit A: cohesió de grup
Un primer àmbit (àmbit d'intervenció A) fa referència a les actuacions de cohesió de grup. Vol generar un clima d'aula i de centre adient, que faciliti l'ajuda mútua i la cooperació, per aconseguir que els alumnes prenguin consciència de grup i es converteixin en una petita comunitat d'aprenentatge (Pujolàs, 2008).

Àmbit B: treball en equip cooperatiu com a recurs per ensenyar
El segon àmbit (àmbit d'intervenció B) fa referència al treball en equip com a recurs per ensenyar i aprendre. Utilitza el treball en equips reduïts d'alumnes com a recurs per assegurar la cooperació, l'ajuda mútua i una més bona comprensió dels continguts escolars (Pujolàs, 2008).

Àmbit C: treball en equip cooperatiu com a contingut que s'ha d'ensenyar
Finalment, el tercer àmbit (àmbit d'intervenció C), cal esmentar que, a més d'un recurs per ensenyar, el treball en equip és un contingut que també s'ha d'ensenyar. Per tant, aquest tercer àmbit inclou intervencions sobre com s'ha de treballar en equip de manera correcta, organitzada i sistematitzada, de la mateixa manera que s'ensenyen altres continguts curriculars (Pujolàs, 2008).

El **CEIP Son Ferrer** ha pres decisions organitzatives i curriculars en cada un dels tres àmbits per garantir l'èxit del canvi metodològic. A continuació veurem com es traslladen i materialitzen en el centre i l'aula, i que l'aprenentatge cooperatiu impregna tota la vida escolar.

4. LA COOPERACIÓ EN LA VIDA A L'ESCOLA

Com ja hem explicat, el **CEIP Son Ferrer** és un centre immers en un procés de canvi des de fa més de deu anys. Un canvi iniciat davant un model obsolet d'escola, que mostrava diàriament indicadors clars i objectius de fracàs. Els primers canvis, després d'haver decidit prescindir dels llibres de text, comportaren l'aparició de metodologies actives que presentaren serioses dificultats per prosperar, ja que estructuralment encara continuàvem essent una escola centrada en la transmissió de coneixements i en la qualificació de resultats.

L'element que identificam com a veritable motor del canvi fou la introducció de l'aprenentatge cooperatiu, amb el qual no solament es propicià un clima d'aula i de centre favorable, sinó que es dotà l'escola de l'estructura necessària per treballar amb els equips d'alumnes, tot això acompanyat d'un procés formatiu i reflexiu molt important per part de la comunitat educativa. Es garantia, així, la participació equitativa de tots els alumnes i la seva interacció simultània per assolir els continguts i objectius de les tasques.

Una vegada instaurat aquest canvi, sorgiren les dificultats que s'havien presentat en tots els intents anteriors d'introduir canvis metodològics, dificultats que sempre tenien un denominador comú: es requeria un grau d'autonomia més elevat als alumnes; les propostes no responien a les necessitats de tots els infants del grup classe; no era possible respectar els diferents ritmes d'aprenentatge. Altrament, **es feren molt evidents les incoherències que existien entre les evidències d'aprenentatge que es recollien dels alumnes i la demanda d'un model d'avaluació merament qualificador.**

«El curs 2005-2006 intentàrem que els alumnes s'asseguessin per equips. Com que els mestres no coneixíem les estructures, les consignes que donàvem a l'hora de fer feina perpetuaven la feina individual i competitiva. El resultat? Conflictes, graus de participació diferents i, per tant, de progrés... Un autèntic caos»

Mestra de l'escola

Àmbit A: cohesió de grup
Una de les claus és crear un entorn cooperatiu d'ensenyament i aprenentatge, per la qual cosa és cabdal crear cohesió de grup, però no solament a l'aula i al centre, sinó també entre el claustre de professorat, amb la finalitat d'instaurar la cohesió com una línia compartida de centre. Per fer-ho, es duen a terme diferents dinàmiques de cohesió de manera constant durant tot el curs acadèmic, amb l'objectiu bàsic de crear consciència d'equip, conèixer-se els uns als altres i acoblar-se per després aplicar la proposta a l'aula.

Alguns exemples d'aquestes dinàmiques són: la pilota, la maleta, el món de colors, el joc de les cadires, la teranyina, el blanc i la diana, o el grup nominal, com es pot veure a aquestes imatges.

Dinàmica del claustre d'autoconeixement els primers dies.

Professorat del claustre fent quadres cooperatius.

Aquestes dinàmiques dutes a terme entre el claustre tenen un objectiu doble: d'una banda, com ja hem dit, cohesionar el professorat; i, de l'altra, experimentar i vivenciar les dinàmiques que després proposaran i desenvoluparan amb cada grup aula, de manera que es facilita seguretat i coneixement pràctic al professorat.

> *«Un dels recursos més valuosos que tenim els mestres són els nostres companys. Si no cooperam, el nostre creixement professional estarà sempre limitat pel nostre propi punt de vista»*
>
> **Robert John Meehan**

Al centre, totes i cada una de les aules està organitzada en equips cooperatius i tot el professorat del claustre funciona coordinadament i coherentment amb aquesta estratègia metodològica. El que és més bàsic per treballar d'aquesta manera i fer-ho amb condicions d'èxit és desenvolupar l'àmbit de cohesió amb tot el grup classe. El grup ha d'estar cohesionat per poder treballar i aprendre cooperativament i, per aconseguir-ho, el professorat proposa dinàmiques de cohesió i cercles restauratius.

Teranyina

Món de colors

Pel que fa a l'etapa d'educació infantil, el centre va acordar treballar aspectes previs de la cooperació, amb l'estratègia que anomenam els **Amics Especials.**

Coincidint amb la formació d'aprenentatge cooperatiu en la qual estava immers el claustre i cercant donar resposta a problemes de convivència a una aula de quatre anys, sorgí la idea dels **Amics Especials**. S'adoptà com a acord de claustre que a l'etapa d'infantil es fes una adaptació del treball en equip, en aquest cas, per parelles, que, respectant el nivell evolutiu dels infants, permetia certes rutines de cooperació, com ara obrir la bosseta entre dos o sortir al pati agafats de la mà.

Els Amics Especials són aquells companys que es donen i reben suport, que juguen junts, que comparteixen les seves experiències, que s'enriqueixen personalment i socialment, que aprenen a conviure en comunitat, que possibiliten el raonament conjunt i l'adquisició progressiva d'autonomia. És un procés bidireccional que afavoreix l'escolta activa i, per tant, valorar i consensuar la presa de decisions. Es tracta del primer pas per aprendre a cooperar. Les parelles es formen de manera aleatòria i cada mes o trimestre canvien, segons les necessitats del grup, i es posen al plafó de l'aula perquè infants, mestres i famílies puguin visualitzar les parelles creades en cada moment. Entre ells s'ajuden a embotonar-se la roba; per sortir de l'aula no es barallen i surten amb el seu amic especial; fan activitats cooperatives..., i, abans de canviar de parella, s'autoavaluen amb un dibuix, en l'assemblea i oralment, etc. En definitiva, es considera que aquest és el pas previ a la cooperació, i té com a objectius:

1. Cohesionar el grup partint del treball per parelles a través del seu dia a dia i de les seves rutines.
2. Consensuar amb el grup classe el terme ajuda.
3. Sistematitzar la feina (dotar d'eines per garantir l'èxit, aprendre a compartir espai físic, el material i el producte escrit).

D'aquesta manera, s'aconseguí que els docents d'infantil, que en principi tenien certes reticències a poder treballar la cooperació amb infants tan petits, trobassin un lloc al si d'un programa que pretenia enfortir la línia pedagògica de tot el centre. A més a més, ràpidament es feu palès, als primers cursos de l'etapa de primària, la importància de poder comptar amb aquestes experiències prèvies treballades a l'etapa anterior.

Full giratori per **amic especial** aplicat a l'àrea de Matemàtiques.

Per fer front als diferents reptes que planteja l'àmbit de cohesió, l'escola ha pres decisions vàries:

Ha creat la figura de coordinador, que té les funcions d'acollir, acompanyar, assessorar i donar suport als mestres nouvinguts. La CCP (Comissió de Coordinació Pedagògica), juntament amb els mestres experts, que actuen com a coordinadors d'altres programes i comissions (TIC, biblioteca, convivència, Tutoria entre iguals, suport, formació, aprenentatge cooperatiu), dissenya el pla d'acció de cada curs per seguir impulsant aquesta metodologia.

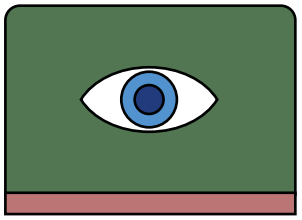

Vídeo: Amic Especial

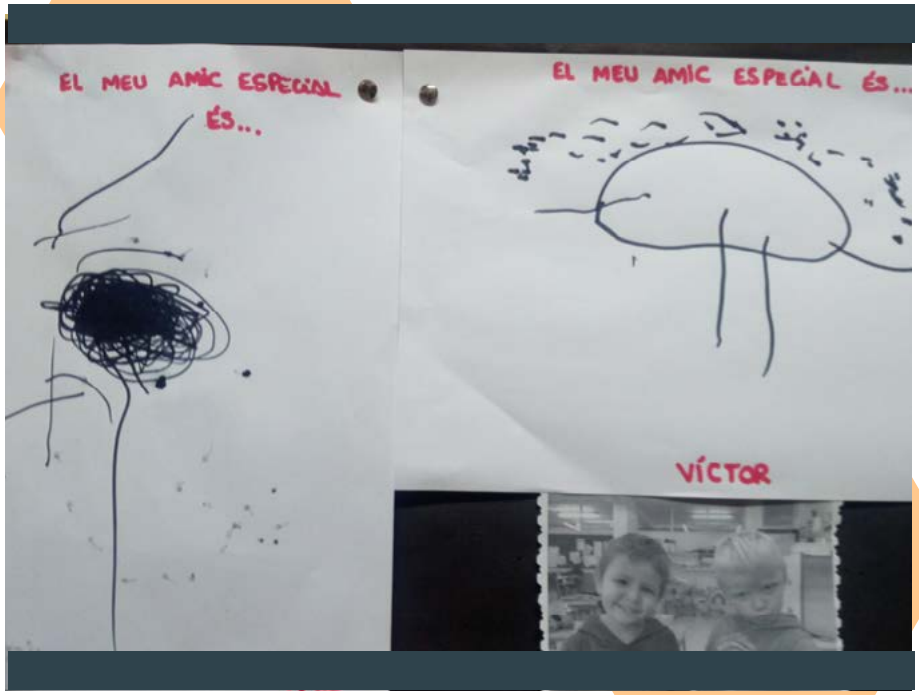

Cada vegada que es fan parelles noves es dibuixen.

Abans de fer canvi d'Amics Especials s'autoevaluen i evaluen:
He estat un bon amic especial!
Li he ajudat a... / M'ha ajudat a...

Dinàmica al final d'un claustre:
«Línia del temps. Caragolet»,
que consisteix a ordenar-se per edat i sense parlar.

Dinar de Nadal. Regal de l'amic invisible.

Esbrinar quin mestre és.
Dinar de Nadal.

INTERCANVIAR

COMPARTIR

El fet de comptar amb una mestra que fa tasques de coordinació permet al centre disposar d'assessorament, modelatge i revisió del que es fa a l'aula. També permet la pervivència del programa, tot i la mobilitat del claustre o l'arribada de mestres novells o inexperts en aquest àmbit. De fet, aquesta figura és l'encarregada d'organitzar les dinàmiques que es treballaran al claustre i de garantir que a cada aula hi hagi una carpeta d'aprenentatge cooperatiu, dins la qual es pot trobar una fonamentació teòrica i un recull de tota la documentació que es necessita per treballar aquesta metodologia i per fer un registre de les activitats que es duen a terme a l'aula. Aquesta carpeta acompanya al grup durant tota la seva escolarització, passant de curs any darrera any.

A més a més, una altra manera per compartir amb el claustre les experiències que es fan a les aules és a través del Google Drive o WhatsApp.

També per a tot el centre i per promoure **l'intercanvi de dinàmiques** s'han dut a terme observacions entre iguals a les aules, als claustres pedagògics i amb la difusió interna de canals de comunicació digitals, tant formals com no formals. Pel centre són cabdals les observacions entre iguals, ja que suposen una altra manera d'enriquiment mutu, des del convenciment que aprendre i conèixer una metodologia implica fer-la i posar-la en pràctica. Per fer-ho, cada mestre entra a algunes classes d'algun company i pacta una observació sobre algun o alguns aspectes de la seva tasca dins l'aula. És una bona eina d'aprenentatge i de creixement professional.

Els claustres pedagògics són un lloc per compartir experiències i fer reflexions sobre la tasca docent i sobre l'escola. I, pel que fa a la comunitat educativa, el centre ha dut a terme accions per difondre el nou paper de la cohesió dins la línia de centre a les famílies i ha incorporat **dinàmiques de cohesió a les reunions amb els pares.**

PUNTS

DE FEINA

· D'altra banda, entre les accions dissenyades per dur a terme una vertadera renovació pedagògica al centre es va explicitar la necessitat de cercar un recurs que mobilitzàs els docents per garantir, en el disseny de les propostes didàctiques, l'explicitació dels objectius i dels criteris d'avaluació. Això permetia que els alumnes poguessin prendre decisions amb vista a planificar la tasca, ja que els proporcionava instruments i eines, i comprovassin per si mateixos que havien assolit els aprenentatges.

Amb aquesta finalitat es varen crear els **Punts de feina**. Es tractava d'ubicar estratègicament als espais comuns de l'escola i a les zones de pas (passadissos i vestíbuls), llocs adequats per treballar en zones no destinades habitualment al treball de l'alumnat. Així, es varen disposar diverses taules grosses amb quatre seients, repartides per tot el centre, on un equip de quatre membres pogués fer feina còmodament. Es pretenia no solament sortir de l'espai de l'aula com a principal lloc de treball, sinó, sobretot, potenciar situacions d'aprenentatge en què la presència de l'adult no fos permanent i l'alumne hagués de posar en pràctica estratègies d'autoregulació (saber què fa, com ho fa i poder comprovar si està bé) seguint els preceptes d'un model d'avaluació formadora.

Els Punts de feina, un recurs que garanteix la presència a l'escola dels elements definitoris de la cooperació i de l'avaluació formadora.

La incorporació d'aquest recurs, que implicava la sortida de l'aula d'un o més equips per treballar sense la presència del mestre, va provocar que les programacions de les sessions adoptassin immediatament un nou format. L'explicitació dels objectius de la tasca n'era un element indispensable, així com la planificació i l'establiment d'un sistema de comprovació. El repte era clar: com un grup d'infants podia sortir a treballar sense tenir accés a la supervisió directa i constant d'un adult? S'havia de garantir que, tot i no comptar amb la possibilitat de disposar d'instruccions immediates de l'adult, tal com succeeix quan es comparteix amb un mestre l'espai d'aula, els alumnes poguessin fer les tasques amb èxit i assolir els objectius plantejats.

Instruments com les bases d'orientació, els organitzadors gràfics i les rúbriques que els docents coneixien, però que no havien incorporat encara a l'aula, es convertiren en un element d'ús indispensable a l'hora que un equip d'alumnes sortís al passadís o es desplaçàs a una altra zona de l'escola per realitzar activitats diverses (lectura, elaboració de textos, construcció de maquetes, activitats que requereixen càlculs i mesures, preparació de conferències, etc.) amb l'objectiu no sols de resoldre de la tasca, sinó, sobretot, de potenciar l'aprenentatge autònom.

Les estructures cooperatives garantien el funcionament correcte dels equips, i la feina simultània i l'ajuda mútua esdevingueren elements quotidians. Tant alumnes com mestres adoptaren de manera natural la rutina de compartir, com a primera passa de la feina, i deixar clars els objectius de la proposta. En segon terme, es discuteixen quines decisions cal prendre prèviament i durant la realització de la tasca (com organitzar-se, quina estructura és la més adequada), i, en darrer lloc, quin sistema de comprovació s'emprarà perquè els alumnes puguin comprovar si han assolit, i en quin grau ho han fet, els aprenentatges proposats.

Com hem esmentat amb anterioritat, un altre exemple de la manera com l'aprenentatge cooperatiu impregna el centre és el cas de les **Aules germanes**. A l'inici de curs, les aules s'emparellen per poder realitzar activitats plegades durant el curs, la qual cosa afavoreix la interacció entre alumnes de diferents edats fomentant els valors propis i implícits de l'aprenentatge cooperatiu. Aquest agermanament entre aules es materialitza en accions i activitats diverses com la difusió dels resultats dels projectes, la recerca de solucions o respostes, o bé la lectura compartida.

TUTORIA

TEI

ENTRE IGUALS

Una altra de les accions que es du a terme en el marc del centre és la **Tutoria entre iguals** (TEI). En aquest programa, els alumnes de cinc anys tutoritzen els de tres, i els de cinquè fan el mateix amb els de tercer, amb l'objectiu de garantir un bon clima de convivència al centre.

FEIM DISSABTE A L'ESCOLA!

Correspon també a aquest àmbit l'elecció de delegats, que ja hem esmentat anteriorment. Contribueix, a més de cohesionar tots els alumnes del centre i propiciar les interrelacions entre ells, a treballar la visió democràtica, un valor en alça en la nostra societat.

En definitiva, hi ha una millora del clima i la convivència a l'escola. Fer contínuament dinàmiques de cohesió també permet que la resolució dels problemes es minimitzi. Per una banda, els alumnes empatitzen amb els altres (dins l'aula, fora de l'aula i amb l'entorn social) i desenvolupen habilitats que faciliten la resolució de problemes.

I, com que per al centre la família és un element cabdal, a més de comptar amb la seva participació constant en el dia a dia del centre, s'organitza el que anomenen **Feim dissabte a l'escola!** És una proposta per treballar cooperativament també amb les famílies i, per això, un dissabte cada curs acadèmic s'organitza una diada durant la qual, per brigades formades per mestres, famílies i alumnes, es realitzen tasques de manteniment i decoració de l'escola, alhora que s'aprofita per conèixer-se més i compartir un moment amb la comunitat educativa.

FEIM DISSABTE A L'ESCOLA!

Durante la jornada, se aprovechó para dar una mano de pintura a las paredes del centro.

El colegio de Son Ferrer se dedica a 'fer dissabte'

Familias y cuerpo docente ayudaron en la puesta a punto del centro educativo de Calvià pintando paredes y decorando aulas

L. Moure

Familias y docentes participaron en la diada.

La directora del CEIP, Gabriela Spano, destacó que el objetivo de la iniciativa es "cohesionar a toda la comunidad educativa"

Reunión con Ibiuc

Àmbit B: treball en equip cooperatiu com a recurs per ensenyar

Un dels primers acords de centre per instaurar el treball en equip com a recurs per ensenyar és organitzar les aules en equips de tres, quatre o cinc components, tal com estableix el programa, i fer la distribució de rols i assignació d'equips garantint, com a prioritat, que siguin heterogenis. Com a complement, el claustre pren la decisió d'unificar tota la terminologia (cartells, criteris per anomenar els equips), la qual cosa permet donar visibilitat a una organització cooperativa que es comuna a tot el centre.

Per treballar activitats concretes, el claustre també decidí implementar tasques dissenyades amb un enfocament cooperatiu que garantia la presència de les estructures a les dinàmiques d'aula.

El disseny d'aquestes activitats feia imprescindible, per resoldre-les, l'ús d'una estructura cooperativa concreta.

A cada aula trobam un plafó d'aprenentatge cooperatiu. En aquest plafó, hi ha els diferents grups de feina, els càrrecs i funcions de cada membre del grup, i un recull de portades de contes amb els quals es pot treballar la cooperació a l'aula. D'aquesta manera, el grup pren consciència de l'organització i gestió de l'aula, i ho té present en el dia a dia. Cada inici de curs, la coordinadora d'AC s'encarrega de facilitar els materials i contes per sensibilitzar sobre la importància de cooperar. També impulsa la realització sistemàtica de dinàmiques de cohesió i facilita als tutors el coneixement d'una gran varietat d'aquestes eines.

D'altra banda, per dur a terme les diferents propostes didàctiques, els projectes de treball, els espais d'aprenentatge, els grups interactius i, en definitiva, totes les activitats d'ensenyament i aprenentatge s'empren les estructures d'aprenentatge cooperatiu, com, per exemple, llapis enmig, full giratori, 1-2-4, entre d'altres. Aquestes dinàmiques són interioritzades per l'alumnat ja als primers cursos i les van assumint de cada vegada amb més autonomia quan autoregulen els seus propis processos d'aprenentatge.

«Les estructures són els "trucs"
que empram quan
treballam en equip per poder fer
feina a la vegada,
perquè ningú no quedi sense participar.
En tenim molts i de vegades
podem escollir el que ens va millor»

Alumna, CEIP Son Ferrer

Una de les activitats sistematitzades al centre consisteix que els alumnes més grans preparen una dinàmica de rols en què escenifiquen el funcionament d'un equip per als infants de les classes de cinc anys. Els expliquen en què consisteixen els càrrecs i les estructures més simples. És una manera d'acostar la manera de treballar als infants més petits, una veritable situació d'aprenentatge entre iguals.

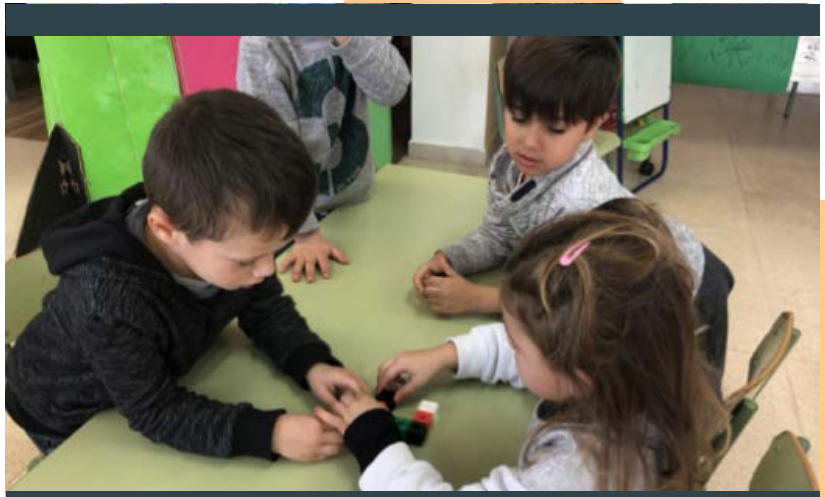

Treball de matemàtiques amb policubs.
Estructura de full giratori.

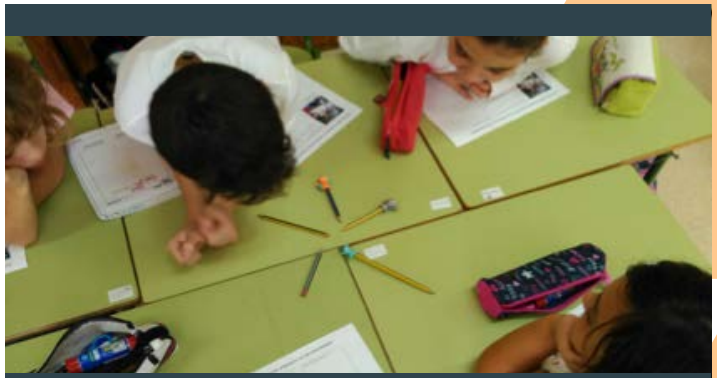

Estructura de llapis enmig.

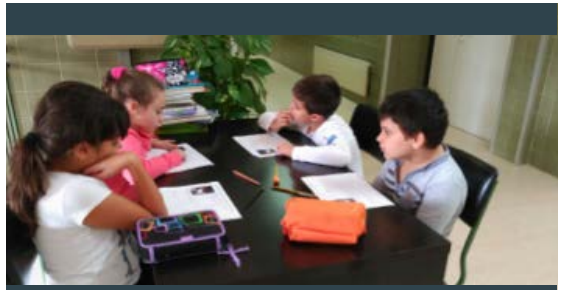

Estructura 1-2-4 en un dels punts de feina fora de l'aula.

Estructura de trencaclosques.

Estructura del full giratori.

Les estructures que s'empren a l'hora de fer feina en el si dels equips cooperatius són com les normes d'un joc: permeten que els alumnes tinguin una xarxa per poder treballar en equip i arribar a acords. Garanteixen la participació de tots els membres, la feina simultània. Si no hi hagués estructures, no funcionaria la feina en equip, perquè no hi hauria on agafar-se. Les mestres de l'escola coincideixen: no es pot dir a un grup feu feina en equip sense establir una estructura de feina.

D'altra banda, cal destacar que l'alumnat fa un procés d'apropiació d'aquestes estructures, adquireix autonomia i, a partir d'aquestes, s'autoregula en el funcionament de l'equip.

«Jo era tutora del grup de cinc anys, juntament amb n'Albert R., i vàrem cercar una activitat per treballar cooperativament utilitzant una estructura.
El Rei de les Lletres ens deixava cada setmana una carta amb una lletra. Després, havíem d'escriure paraules per equips mitjançant l'estructura del full giratori.
A poc a poc, els mestres anàrem agafant confiança i seguretat, i ho vàrem incorporar a altres activitats»

Mestra de l'escola

L'activitat El Rei de les Lletres va donar lloc a una altra activitat semblant per treballar la lectoescriptura i introduir estructures cooperatives a l'etapa d'infantil: el Menjalletres. Adreçada al grup de quatre i cinc anys, s'introdueix a partir d'un conte per despertar la motivació dels infants, amb l'objectiu de treballar la lectoescriptura . El **Menjalletres** és un monstre que tot el dia menja sopa de lletres, i en menja tantes que, finalment, li fa mal la panxa. Va al metge per veure què li passa, i li recepta un xarop per a l'empatx. El monstre cada setmana fa un rot i ens deixa una lletra de l'abecedari, que es treballa amb l'equip amb l'estructura del foli giratori. Amb aquesta estructura, cada equip ha d'acordar qui comença, amb un sol llapis i un sol full. Amb el temps, cada un dels membres de l'equip escriu una paraula que comença amb la lletra que ens ha deixat el Menjalletres. Mentrestant, els altres ajuden el company lletrejant i supervisant el que escriu. Quan el temps s'ha acabat, cada equip mostra les paraules escrites i els altres poden avaluar si ho han fet bé.

Aquest és un exemple que serveix per mostrar com es van incorporant les estructures en altres activitats quotidianes: idees prèvies d'un projecte, llistat de paraules dolçes per al Dia de la Pau, elaborar normes d'aula, etc.

Un dels factors comuns que tenen les metodologies actives que promouen la participació dels alumnes, les quals li atorguen el protagonisme en el procés d'ensenyament i aprenentatge, és que requereixen un grau d'autonomia elevat dels aprenents. Això converteix l'aprenentatge cooperatiu en un element altament valuós per al desenvolupament d'aquestes maneres de treballar a l'aula.

Conscients de les dificultats que pot comportar el disseny d'un projecte, especialment als mestres amb poca experiència en aquest àmbit, l'assessoria de projectes del centre promogué ja fa uns cursos el disseny d'una graella que inclogués tots aquells aspectes que s'havien de tenir en compte per desenvolupar un projecte de treball que respectàs la seqüència didàctica aprovada pel claustre.

Així, apareixen seqüenciades les fases amb propostes d'activitats, d'estructures cooperatives, així de destreses i rutines de pensament que poden utilitzar a cada una de les fases. A l'etapa d'infantil, se'n fa servir una altra de més simplificada.

PREGUNTA VERTEBRADORA DEL PROJECTE				
* SEQÜÈNCIA 1. Pregunta/es del triangle				
FASE	ACTIVITAT	ESTRUCTURA COOPERATIVA	RUTINES I DESTRESES DE PENSAMENT	
1. EXPLORACIÓ PRÈVIA	- Conversa- ap. dialògic - Escrit - Dibuix - Maqueta - Visualitzacions,...	Individual + (1-2-4) Foli giratori,...	RUTINES I DE PENSAMENT - Mapa d'idees - El pont - Sé, vull, aprenc - Pregunta estrella,...	
2. PLANIFICACIÓ	(dissenyar el camí a seguir) - Paraules clau - Decidir producte de la seqüència - Mapa de continguts - Pla de feina o guió d'investigació - Fiabilitat de les fonts	foli giratori llapis enmig...	RUTINES I DE PENSAMENT - Seqüenciar - Classificar - Presa de decisions - Fonts fiables - ...	
3. ESTRUCTURACIÓ 3. 1 ESTRUCTURACIÓ/ EXPERIMENTACIÓ	- experiment - manipulació - vídeo - sortida - maqueta	- adaptació de (1-2-4), foli giratori,...	RUTINES I DE PENSAMENT - Veig, penso, em pregunto - Pregunta estrella - Pas a l'interior - ...	
3.2 TRACTAMENT INFORMACIÓ	- visita expert - sortia - visualitzacions	- 1-2-4 - Foli giratori - Llapis enmig - Lectura Compartida	RUTINES DE PENSAMENT - Pregunta estrella - Titulars - Semàfor	DESTRESES DE PENSAMENT - Comparar / contrastar - El tot i les parts - Seqüenciar
*Comprensió * Expressió	- notícies - textos - documentals - recerca internet... *Estratègies lectores a) predicció b) comprendre (vocabulari, inferir) c) integra (resumir/visualitzar, idees importants i secundàries) d) Fluïdesa i expressió - Metacognició - Resumir, visualitzar - Base d'orientació - escriptura dif. tipologies textuals (receptari, poemes, tríptic, biografia,...) * Incidir especialment quan ens ocupi un preg d'ESTRUCTURA en t. descriptius, una preg de CANVIS en un t. explicatiu i en un preg d'INTERACCIÓ en un un t. argumentatiu) - representació artística: cançó, dibuix, construcció. - ...	- Aturada de 3 minuts - Trencaclosques - Grups d'experts - ...	- CSI - Pas a l'interior - Paraula, idea, frase. - Pensar, parell, compartir	- Presa de decisions - Causa-conseqüències - REsolució de problemes - Explicació causal - Fons viables/observ precisa - Raons, conclusions i arguments - Descobrir suposicions - Analogia i metàfora - Generalització - Raonament per analogia - Raonament condicional i deducció,...

4. COMUNICACIÓ	(Comunicar a audiència pública: grup-classe, aula-germana, altres aules, pares i familiars,...) - Conferència - Dramatització, ball, cançó... - Power... - Poster-cartells - Catàleg - Tríptic	- Lectura en parelles - foli giratori -...	RUTINES DE PENSAMENT - Sintetitzar - Raons, conclusions i arguments - Explicació causal -...
5. APLICACIÓ	- Transferir (crear o buscar o situació problema que han de resoldre amb els aprenentatges adquirits) - Comparar/reflexionar sobre els coneixements previ s individuals - (Auto-/Co-) avaluació	individual + (1-2-4) ...	RUTINES DE PENSAMENT - Pont - Sé, vull, aprenc - Titulars - CSI -...
6. PRODUCTE DE LA SEQÜÈNCIA: plafó, maqueta, exposició oral, exhibició, video, conferència, construcció			

Eines com aquesta compleixen diverses funcions:
per una banda, ofereixen una bastida als docents que requereixen un acompanyament per iniciar-se en noves maneres de treballar; per una altra, garanteixen la línia pedagògica comuna, i, en darrer lloc, promouen la presència de la cooperació a totes les aules.

SEQÜÈNCIA INFANTIL	PREGUNTA VERTEBRADORA DEL PROJECTE		
* SEQÜÈNCIA 1. Pregunta/es del triangle			
FASE	ACTIVITAT Suggeriments	ESTRUCTURA COOPERATIVA	RUTINES I DESTRESES DE PENSAMENT
1. EXPLORACIÓ PRÈVIA (encara no donam informació als nins)	Activitats que fan evidents els coneixements previs dels nins (maquetes inicials, converses, mapes d'idees, dibuixos)	* individual + posada en comú	Mapa d'idees "Ara pens- ara sé" (el guardariem i el rescatariem per ESTRUCTURACIÓ)
* CONSTRUIM CONEIXEMENTS OBSERVACIÓ /EXPERIMENTACIÓ TRACTAMENT D'INFORMACIÓ	Exposam als nins a la informació a través de diferents canals (observa-cions, experiments, contes, visita expert, sortida, visualitzacions, com-prensió textos-dibuixos,...)	- foli giratori - (1-2-4) * - Llàpis en mig	"veig-pens-em deman" (veig -dibuix) "Paraula, idea, frase" (paraula / dibuix) COMPARCACIONS (Diagrama Venn,...) CSI (Color/símbol o paraula / imatge) SEMBLANCES DIFERÈNCIES (Comparar-contrastar) CAUSA-EFECTE "El Tot i les parts"
* ESTRUCTURACIÓ (Avaluació, Autoavaluació, Coavaluació)	Activitats per aconseguir que nin sigui conscient d'allò que ha après (podem utilitzar maquetes finals, exposició, murall, contestar hipòtesis,...)	- individual + - foli giratori - (1-2-4*) - Llapis en mig * Versions adaptades	"Ara pens-ara sé" ALTRES: - Paraula/dibuix - CSI -...
COMUNICAM	Activitats que consolidin els aprenen-tatges (Exposició companys grup-classe / altres classes / families, murals,...)	- foli giratori - (1-2-4)* - llapis en mig * Variacions adaptades	

Graella seqüència de projectes a primària i infantil. (Gaby Spano i Natalia Álvarez)

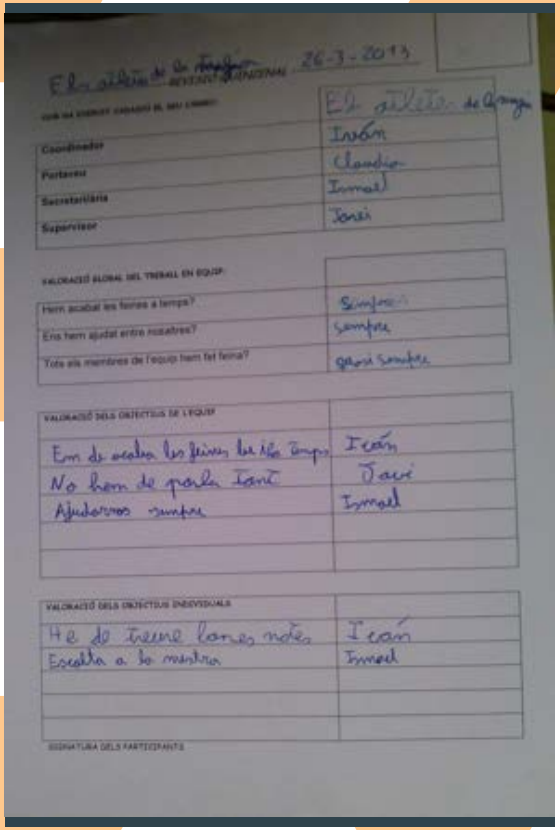

Àmbit C: treball en equip cooperatiu com contingut que s'ha d'ensenyar
En relació amb aquest àmbit, el centre s'ha plantejat assumir com a reptes importants:

· Establir el treball en equip com un contingut més que s'ha d'ensenyar i avaluar de forma sistemàtica, com · ensenyen els altres continguts curriculars.

· Assumir l'avaluació formadora com la resposta a molts dels interrogants del claustre respecte de com cal avaluar la cooperació. Va ser fàcil incloure la cooperació com un contingut més en els instruments que possibiliten l'avaluació formadora (en les diferents vessants: autoavaluació, coavaluació, heteroavaluació), però prioritzant-ne la funció reguladora. Així, els documents dels equips que havien de recollir els objectius i els progressos que cada equip es planteja i assoleix, i les revisions corresponents, es varen complementar amb diferents instruments com a bases d'orientació, graelles d'autoavaluació o coavaluació que passaren a incorporar la cooperació com un contingut més.

Així doncs, a nivell d'aula, cada equip a les diferents aules del centre compta amb un Quadern d'Equip. Es tracta d'un dossier per anar registrant les tasques i fer les avaluacions de l'equip i de cada un dels seus membres. En aquest dossier hi podem trobar el Pla de Feina que cada equip es planteja per un període de temps determinat (quin càrrec exercirà cadascun, quins són els objectius de l'equip i els individuals). També es recullen les bases d'orientació de les tasques de l'equip, així com els fulls d'avaluació que avaluen en quin grau s'han assolit els objectius marcats i la valoració i autovaloració de cada càrrec. Serveix també aquest quadern per recopilar tasques conjuntes de l'equip a mode de carpeta d'aprenentatge.

Aquests documents es revisen periòdicament i s'incorporen les valoracions i revisions necessàries per millorar tant el funcionament de l'equip com els compromisos assumits pels membres i els seus progressos.

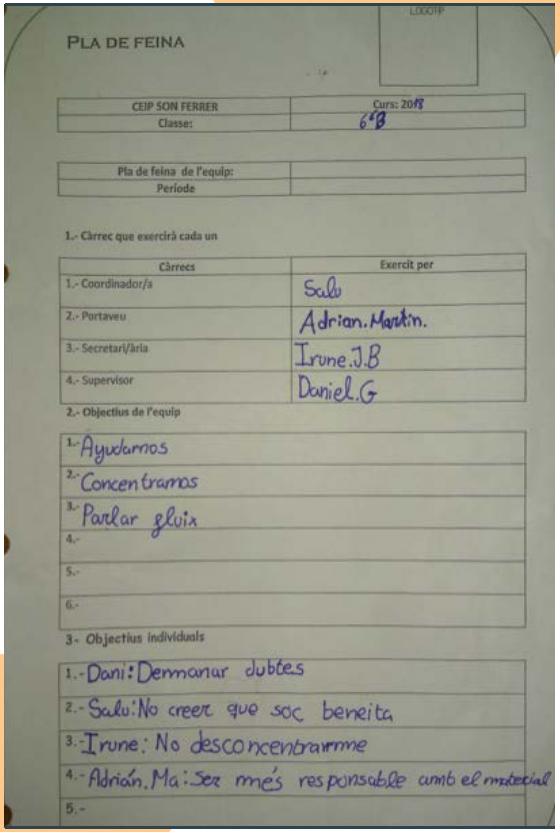

PLA DE FEINA

CEIP SON FERRER	Curs: 2018
Classe:	6ºB

Pla de feina de l'equip:	
Període	

1.- Càrrec que exercirà cada un

Càrrecs	Exercit per
1.- Coordinador/a	Salu
2.- Portaveu	Adrian. Martin.
3.- Secretari/ària	Irune. J.B
4.- Supervisor	Daniel. G

2.- Objectius de l'equip

1.- Ayudarnos
2.- Concentrarnos
3.- Parlar gluix
4.-
5.-
6.-

3- Objectius individuals

1.- Dani: Demanar dubtes
2.- Salu: No creer que soc beneita
3.- Irune: No desconcentrarme
4.- Adrián. Ma: Ser més responsable amb el material
5.-

CONCLUSIONS

Entre les principals repercussions que ha tingut la implementació de l'aprenentatge cooperatiu al centre, en destaquen especialment tres: la millora del clima del centre, el canvi de model d'ensenyament i la vertadera inclusió de tot l'alumnat.
Quant al clima, a l'escola ha minvat la conflictivitat i ha canviat el model de resolució de conflictes. Alhora, hi ha augmenta el sentiment de pertinença, s'han establert vincles entre l'alumnat i entre el professorat i la resta de la comunitat.
Respecte del canvi de model d'ensenyament i aprenentatge, gràcies a l'aprenentatge cooperatiu hi han arrelat metodologies actives. S'ha aconseguit treballar en la construcció de coneixement abandonant el model transmissor, amb la qual cosa s'ha aconseguit que els alumnes siguin els vertaders protagonistes del procés d'ensenyament i aprenentatge, han guanyat autonomia i han assumit un paper fonamental en la presa de decisions... I, especialment, cal remarcar que s'ha pogut passar d'un model d'avaluació merament qualificador a una avaluació formadora, present durant tot el procés, ja que les estructures de l'aprenentatge cooperatiu permeten compartir els objectius, la planificació i plantejar entre tots els criteris d'avaluació. I també (molt important!) promouen l'autoregulació (que possibilita tant l'autovaluació com l'heteroavaluació i la coavaluació).
El treball cooperatiu, per altra banda, és el que veritablement ha permès incloure tot l'alumnat.
El treball en equips va eradicar definitivament un model terapèutic de suport. Els alumnes passaren a aprendre junts i els mestres de suport uniren els seus esforços als mestres d'aula per garantir el progrés de la totalitat de l'alumnat en el context del gran grup. Varen abandonar, així, petits agrupaments d'alumnes amb dificultats o que rebien atenció individualitzada fora de l'aula. L'objectiu compartit per tot el claustre va passar a ser garantir la presència, la participació i el progrés de tots els nostres alumnes en totes i cada una de les propostes del centre.
Tot i això, el procés dut a terme no ha estat absent de dificultats. L'elevada mobilitat del claustre i la necessitat de formació permanent per part dels mestres són reptes que el centre ha d'anar superant any rere any. Estratègies com la creació de les figures d'assessor han tingut com a punt d'origen la necessitat imperiosa d'acompanyar els mestres que s'incorporen al centre per poder garantir la línia pedagògica. Es tracta de treballar sota la premissa que els nins són alumnes de l'escola de Son Ferrer, no d'un mestre en concret. Que tots els infants puguin accedir a la totalitat de les propostes que conformen la línia pedagògica del centre és una responsabilitat compartida per tots els docents. .

> *«Els alumnes són de tots»*
> **mestre del CEIP Son Ferrer**

La cultura de la competitivitat present en la nostra societat també ha causat dificultats per traslladar als pares el model. En un principi, eren freqüents els dubtes sobre la conveniència que els nins haguessin de treballar en equip o sobre el concepte d'ajuda mútua. No obstant això, el fet d'obrir l'escola a les famílies ha permès compartir les dinàmiques i els moments de feina, la vida del centre, en definitiva, la qual cosa ha creat un clima de més confiança.
La valoració que els infants mateixos fan de la manera de treballar i el seu grau de motivació envers els aprenentatges, juntament amb els resultats que obtenen a les avaluacions, són un indicador que ens encoratja a continuar endavant. La coordinació amb l'IES al qual l'escola està adscrita també aporta bons indicadors, com ara bons resultats dels alumnes al primer curs de l'educació secundària obligatòria o la valoració que fan del seu pas per l'escola en un qüestionari que responen durant el primer trimestre de primer d'ESO.
Després d'haver superat els obstacles que han sorgit al llarg de tots aquests primers anys i aconseguir un disseny de línia pedagògica que comença a arrelar i donar fruits, el gran repte ara és aconseguir mantenir el model en el temps. Un repte tan difícil com apassionant.

> *"La cooperacio és la convicció plena de que ningú pot arribar a la meta si no arribam tots"*
> **Virgina Burden**

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Echeita, G. (2008). Inclusión y exclusión educativa: "voz y quebranto". REICE. *Revista electrónica iberoamericana sobre calidad, eficacia y cambio en educación, 6*(2), 1-10. Recuperat de: <https://www.uam.es/personal_pdi/stmaria/sarrio/DOCUMENTOS,%20ARTICULOS,%20PONENECIAS,/Voz%20y%20quebranto.%20Gerardo%20Echeita.pdf>.

Echeita, G., i Ainscow, M. (2011). *La educación inclusiva como derecho: marco de referencia y pautas de acción para el desarrollo de una revolución pendiente.* Tejuelo: *Revista de Didáctica de la Lengua y la Literatura*, 12(2011), 26-46. Recuperat de: <https://repositorio.uam.es/handle/10486/661330>.

Johnson, D. W., Johnson, R. T. i Holubec, E. J. (1999). *El aprendizaje cooperativo en el aula.* Buenos Aires: Paidós.

Monereo, C. i Duran, D. (2002). *Entramados. Métodos de enseñanza cooperativa y colaborativa.* Barcelona: Edebé.

Pujolàs, P. (2008). *Introducció a l'aprenentatge cooperatiu.* Recuperat de: <http://www.mrpmenorca.cat/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=75&>.

Pujolàs, P., Lago, J. R. (coords.) (2011). *El programa CA/AC (cooperar per aprendre/aprendre a cooperar) per ensenyar a aprendre en equip. Implementació de l'aprenentatge cooperatiu a l'aula.* Recuperat de: <cife-ei-caac.com/wp-content/uploads/2015/06/APRENENTATGE-COOPERATIU.pdf>.

Pujolàs, P., Lago, J. R., i Naranjo, M. (2013). *Aprendizaje cooperativo y apoyo a la mejora de las prácticas inclusivas*. Revista de Investigación en Educación, 11(3), 207-218. Recuperat de: <http://repositori.uvic.cat/bitstream/handle/10854/3660/artconlli_a2013_pujolas_pere_aprendizaje_coopertaivo_apoyo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Rué, J. (1991). *El treball cooperatiu*. Barcelona: Barcanova.

Amb aquesta col·lecció, el **Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB** pretén recopilar, analitzar i difondre les bones pràctiques educatives que es duen a terme a les Illes Balears. La pretensió no és altra que promoure canvis i millores educatives tant en l'àmbit escolar com en el no escolar.

Publicacions del Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB

Bones pràctiques en entorns pedagògics

Número 1. CEIP Es Pont: Per què feim una hora setmanal de filosofia? Projectes de treball i filosofia 3/18.

Número 2. CEIP Son Ferrer: Un entorn cooperatiu i d'aprenentatge

Bones Pràctiques en Entorns Pedagògics

Coordinada per les professores Maria Rosa Rosselló i Carme Pinya

Dossiers d'actualitat

Número 1. Sobre la ràtio alumnes per aula

Número 2. Sobre el model lingüístic escolar de les Illes Balears

Número 3. La Formació inicial del professorat d'Educació Infantil i Primària a les Illes Balears. Estat de la qüestió i propostes per a la millora

Recursos didàctics

Número 1. Sobre el ciberbullying. Guia per al professorat / Sobre el ciberbullying. Guía para el profesorado.

Número 2. Sobre competències TIC

https://bones-practiques-pedagogiques.uib.es